

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

**НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА
ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ ДИСЕРТАЦІЇ
Навчально-методичний комплекс дисципліни**

Навчальний посібник

Рекомендовано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського
як навчальний посібник для здобувачів ступеня магістра,
за освітньою програмою «Менеджмент міжнародного бізнесу»
спеціальності 073 «Менеджмент»

Електронне мережне навчальне видання

Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2022

*Гриф надано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського
(протокол №5 від 26 травня 2022 р.)
за поданням Вченої ради факультету менеджменту та маркетингу
(протокол №9 від 25 квітня 2022 р.)*

Укладачі: *Дергачова В.В., д-р екон. наук, проф.*

Дунська А.Р., д-р екон. наук, проф.

Голюк В.Я., канд. екон. наук, доц.

Луценко І.С., канд. екон. наук, доц.

Нагорна І.І., канд. екон. наук, доц.

Рецензент: *Глуценко Я.І., к.е.н., доц., доц. кафедри міжнародної економіки НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського»*

Відповідальний редактор: *Кузнецова К.О., к.е.н., доц.*

У навчальному посібнику подано рекомендації щодо організації магістерської науково-дослідної роботи, визначено основні форми представлення наукової роботи студентів та визначено їх особливості, надано основні методи дослідження менеджменту міжнародного бізнесу. Навчальний посібник відповідає програмі навчальної дисципліни «Науково-дослідна робота за темою магістерської дисертації». Призначений для студентів управлінських та економічних спеціальностей закладів вищої освіти

Реєстр. № НП XX/XX-XXX. Обсяг 3 авт. арк.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
проспект Перемоги, 37, м. Київ, 03056
<https://kpi.ua>

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5354 від 25.05.2017 р.

© КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
I. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ.....	8
II. ТИПОВА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ.....	9
III. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	13
IV. ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ.....	66
V. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ.....	69

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Наукова-дослідна робота за темою магістерської дисертації» є складовою освітньої професійної програми ОПП «Менеджмент міжнародного бізнесу» другого (магістерського) рівня вищої освіти підготовки магістрів галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальність 073 «Менеджмент».

Навчальна дисципліна належить до циклу загальної підготовки.

Статус навчальної дисципліни: обов'язкова.

Обсяг навчальної дисципліни: 2 кредити ЄКТС.

Предметом даної навчальної дисципліни є загальні закономірності та принципи, організаційні, методологічні та методичні засади проведення наукових досліджень за темою магістерської дисертації.

«Наукова-дослідна робота за темою магістерської дисертації» є дисципліною, що поєднує як спеціальні, так і міждисциплінарні знання. Вивчення даної дисципліни базується на концепціях і поняттях теорії менеджменту міжнародного бізнесу і спрямоване на формування у студента навиків як реалізації зовнішньоекономічних операцій зокрема, так і управлінням підприємством, яке є суб'єктом міжнародного бізнесу загалом. Навчальна дисципліна узагальнює знання і практичний досвід набуті студентами при підготовці курсових робіт та дипломної роботи бакалавра, виступів на наукових конференціях. Дисципліна вивчається перед релізацією переддипломної практики, на початковому періоді роботи студентів над магістерськими роботами.

У рамках дисципліни передбачено лише практичні заняття, на яких використовується вітчизняний і зарубіжний досвід науково-дослідної діяльності у сфері менеджменту міжнародного бізнесу, що дає змогу ширше охопити увагу слухачів і спрямувати їх на комплексне засвоєння усіх питань курсу. Дана навчальна дисципліна покликана сприяти розвитку раціонального творчого мислення, розв'язанню наукових проблем, що постають у процесі наукових

досліджень, на високому методологічному рівні, що є запорукою отримання об'єктивних, повних і науково обґрунтованих результатів.

Метою навчальної дисципліни є оволодіння знаннями в галузі методології сучасного наукового пізнання особливостей процесу досліджень та його методів. Метою викладення навчальної дисципліни є отримання студентами систематизованих знань щодо послідовності, етапів розвитку наукового дослідження та методів, що використовуються; а також у розвитку у студентів практичних навичок самостійного виконання наукового дослідження основним результатом якого є написання та захист магістерської дисертації.

Основні завдання навчальної дисципліни полягають в опануванні основними інструментами науково-дослідної роботи за темою магістерської дисертації, зокрема:

- формування у студентів уявлення про особливості стилю наукового викладу та основні форми наукових праць;
- оволодіння навичками оформлення наукових досліджень у вигляді рефератів, анотацій, тез, наукових статей, наукових доповідей;
- ознайомлення з правилами цитування, бібліографічних посилань;
- оволодіння навичками відбору та аналізу наукових джерел;
- формулювання мети, завдань та актуальності наукового дослідження;
- правильний вибір і використання наукових методів дослідження;
- наукове обґрунтування результатів дослідження.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти після засвоєння навчальної дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

Знання:

- сутність наукового дослідження;
- методи аналізу літературних та інших інформаційних джерел,
- способи подання наукової інформації;
- методи отримання вихідних даних у науковому дослідженні,

спостереження, експерименту;

- методи логічної та математичної обробки даних;
- методи генерування нових ідей;
- правила написання наукової праці та підготовки її до публікації.

Уміння:

- визначити і вірно сформулювати мету наукової роботи та її задачі;
- подавати наукову інформацію у різних формах;
- спланувати і здійснити вибіркоче обстеження і опитування;
- застосувати на практиці методи логічного і математичного аналізу даних;
- скласти структурно-логічну схему наукової праці;
- визначити практичний ефект від розроблених пропозицій;
- скласти доповідь, тези доповіді, написати статтю.

Досвід:

- використання отриманих знань для написання магістерської дисертації;
- володіння методами та засобами наукового дослідження.

Для досягнення згаданих цілей важливе значення має самостійна творча робота студента.

У процесі науково-дослідної роботи за темою магістерської дисертації студент магістратури повинен опанувати наступні загальні та спеціальні професійні компетенції:

- ЗК 1 - здатність до проведення досліджень на відповідному рівні готовність до саморозвитку, самореалізації, використання творчого потенціалу;
- ЗК 6 - здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- ЗК 7 - здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- СК 3 - здатність до саморозвитку, навчання впродовж життя та ефективного самоменеджменту.

У процесі науково-дослідної роботи за темою магістерської дисертації

студент магістратури повинен досягти наступних програмних результатів навчання:

- ПРН 1 - Критично осмислювати, вибирати та використовувати необхідний науковий, методичний і аналітичний інструментарій для управління в непередбачуваних умовах;
- ПРН 2 - Ідентифікувати проблеми в організації та обґрунтовувати методи їх вирішення;
- ПРН 6 - Мати навички прийняття, обґрунтування та забезпечення реалізації управлінських рішень в непередбачуваних умовах, враховуючи вимоги чинного законодавства, етичні міркування та соціальну відповідальність;
- ПРН 11 - Забезпечувати особистий професійний розвиток та планування власного часу.

Окрім допомоги студенту у підготовці магістерської дисертації даний посібник може слугувати методологічною основою для проведення студентських наукових досліджень. Його матеріали можна використовувати й під час роботи над рефератами, тезами доповідей на студентські конференції, науково-дослідними статтями.

I. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Відповідно до навчальних планів та освітньої програми «Логістика» факультету менеджменту та маркетингу КПІ ім. Ігоря Сікорського, запропоновано наступний складений план дисципліни «Науково-дослідна робота за темою магістерської дисертації» для роботи зі студентами протягом семестру.

Таблиця 1.1. - Структура кредитного модуля

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Всього	у тому числі			
		Лекції	Практичні (семінарські)	Лабораторні (комп'ютерний практикум)	СРС
Тема 1. Організація науково-дослідної роботи студентів	7		2		5
Тема 2. Студентські наукові гуртки	7		2		5
Тема 3. Стислий огляд науково-дослідних методів у сфері менеджменту міжнародного бізнесу	7		2		5
Тема 4. Форми представлення науково-дослідної роботи	7		2		5
Тема 5. Публікаційна етика авторів. Рецензування статті	9		4		5
Тема 6. Вибір наукового видання для публікації	7		2		5
<i>МКР</i>	4		2		2
<i>Залік</i>	10				10
Всього годин	60		18		42

II. ТИПОВА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Лекційні заняття не передбачені програмою навчальної дисципліни «Науково-дослідна робота за темою магістерської дисертації». Практичні заняття з даної дисципліни застосовуються на всіх формах навчання. Метою практичних занять є поточна перевірка рівня засвоєння студентом навчального матеріалу з окремих тем дисципліни, які виносяться на ці заняття.

Метою проведення практичних занять є набуття навичок застосування теоретичних основ наукових досліджень у практичній діяльності з написання магістерської дисертації, оволодіння методами сучасного наукового дослідження, вміння збирати, обробляти, аналізувати, використовувати інформацію для оформлення результатів наукового дослідження [7].

При підготовці до практичних занять потрібно передусім прочитати методичні вказівки до написання магістерських дисертацій, вивчити понятійний апарат і осягнути логіку навчального матеріалу. Потім доцільно скористатися методичними порадами до відповідної теми. Нарешті, якщо деякі питання залишилися незрозумілими, звернутися до літературних джерел, рекомендованих у цьому розділі.

Практичне заняття включає в себе з метою закріплення матеріалу: обговорення питань теми; навчальні завдання; тестові завдання.

Практичні завдання виконуються колективно, у малих групах або індивідуально. Частина завдання може виконуватись на самостійній підготовці. Наприкінці виконання завдання проводиться перевірка роботи та підведення підсумків з виставленням відповідної оцінки.

Програмою дисципліни «Наукова-дослідна робота за темою магістерської дисертації» передбачається наступна тематика практичних занять.

Практичне заняття №1

Тема 1. Організація науково-дослідної роботи студентів

Питання для обговорення:

1. Предмет, основні цілі, завдання і зміст дисципліни.
2. Поняття та значення науков-дослідної роботи магістрів.

3. Структура керівництва науково-дослідною роботою магістрів.
4. Форми науково-дослідної роботи студентів.

Завдання на СРС

1. Законодавча база науково-дослідної діяльності, основні нормативно-правові акти.
2. Роль інтелектуальної власності в процесі наукового дослідження.
3. Основні підходи до організації наукових досліджень. Сучасні пріоритетні напрями наукових досліджень

Рекомендована література: [1,3,4, 7, 9].

Практичне заняття №2

Тема 2. Студентські наукові гуртки

Питання для обговорення:

1. Сутність та завдання студентських наукових гуртків.
2. Механізм та результати роботи студентського наукового гуртка.
3. Цілі і задачі наукового керівника студентського наукового гуртка.

Завдання на СРС

1. Особливості організації самостійної науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах. Єрархічну система структурних підрозділів науки України.
2. Основні функції структурних підрозділів вищого навчального закладу, які забезпечують діяльність студентських наукових гуртків.
3. Робота з інформаційними науковими джерелами щодо теми магістерської дисертації.

Рекомендована література: [1,2,3,4].

Практичне заняття №3

Тема 3. Стислий огляд науково-дослідних методів у сфері менеджменту міжнародного бізнесу

Питання для обговорення:

1. Методика аналізу міжнародного бізнесу підприємства.
2. Методика аналізу постачання і збуту суб'єкта міжнародного бізнесу.

3. Класифікація економіко-математичних методів дослідження міжнародного бізнесу.

4. Застосування методів SWOT I PEST аналізу при дослідженні міжнародного бізнесу.

Завдання на СРС

1. Вибір та обґрунтування комплексу наукових методів для дослідження міжнародного бізнесу обраного підприємства у рамках магістерської дисертації.

Рекомендована література: [1,2,3,4].

Практичне заняття № 4

Тема 4. Форми представлення науково-дослідної роботи

Питання для обговорення:

1. Способи представлення науково-дослідної роботи.
2. Обов'язкові елементи різних форм представлення науково-дослідної роботи.
3. Стаття як особливий вид публікації.

Завдання на СРС

1. Вимоги до статей у фаховому виданні.
2. Характеристика етапів підготовки статті до друку.

Рекомендована література: [1,2,3,8].

Практичне заняття № 5, 6

Тема 5. Публікаційна етика авторів. Рецензування статті.

Питання для обговорення:

1. Положення видавничої політики та етичні норми редакції. Способи представлення науково-дослідної роботи.
2. Обов'язки та відповідальність авторів наукових статей.
3. Етапи рецензування наукової статті.

Завдання на СРС

1. Внесення змін у статтю.
2. Авторські права.
3. Написання наукової статті за темою магістерської дисертації.

Рекомендована література: [1,2,3,4, 5, 7, 8, 11].

Практичне заняття № 7

Тема 6: Вибір наукового видання для публікації.

Питання для обговорення:

Критерії та етапу вибору наукового видання для публікації результатів наукового дослідження.

Положення видавничої політики та етичні норми редакції. Способи представлення науково-дослідної роботи.

Обов'язки та відповідальність авторів наукових статей.

Етапи рецензування наукової статті.

Завдання на СРС

1. Підготовка наукової статті за темою магістерської дисертації до друку.

Рекомендована література: [1,2,3,8].

ІІІ. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1

Тема: ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Наукова робота є однією з головних складових навчального процесу, що забезпечує якісну підготовку фахівців. У НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського» передбачені різні її форми — це наукові гуртки, робота в наукових лабораторіях, виконання і захист розрахункових робіт, курсових, бакалаврських дипломних та магістерських дисертаційних робіт, подання тез на участь у наукових студентських конференціях, оформлення статей до друку.

Науково-дослідна робота є особливо важливим елементом якісної підготовки магістрів у вищій школі. Вона дає змогу оволодіти навичками наукових досліджень відповідно до обраного напрямку.

Студенти залучаються до наукового пошуку, проведення експериментальних і теоретичних досліджень, над якими працюють науковці та викладачі кафедри менеджменту підприємств факультету менеджменту і маркетингу НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського». Це стає основою взаємовигідної та продуктивної співпраці викладача та студента. З одного боку, ця співпраця пробуджує у студента цікавість до наукової роботи, що часто стає добрим стимулом для успішного навчання та подальшої наукової і професійної кар'єри, а з другого — може бути важливим поштовхом та ідейним збагаченням для тематики, над якою працює науковий керівник [1,2,7].

Широке впровадження елементів наукових досліджень у навчальний процес збагачує знання та вміння студента, ознайомлює його з реальними умовами праці в науковому колективі, навчає самостійності суджень, умінню концентруватися, вдумливо і цілеспрямовано працювати над поставленим завданням. Ці знання знадобляться йому упродовж усього життя, в яких би галузях освіти, науки чи виробництва він не працював.

На факультеті менеджменту та маркетингу науково-дослідна робота студентів (НДРС) передбачає комплекс заходів організаційного, методичного та наукового характеру.

Організаційна структура керівництва НДРС на факультеті є стандартною і побудована згідно із зображеною нижче схемою (рис.3.1).

Структура керівництва НДРС

Рис.3.1. Структура керівництва науково-дослідною роботою студента

Вчена рада факультету виконує організаційну функцію, обговорюючи та затверджуючи усі види та форми НДРС. Методична рада разом з науковцями кафедр здійснює загальне керівництво, задаючи напрями і тематику досліджень.

Студентське наукове товариство часто є первинною ланкою на шляху становлення молодих науковців. Воно займається відбором здібних до наукової роботи студентів: саме там можна розпочати повноцінну наукову діяльність.

У навчальному процесі використовують різні види і форми науково-дослідної роботи студентів. Окрім аудиторних годин на виконання науково-дослідної роботи магістрів планується час для індивідуальної та самостійної роботи студентів.

Форми науково-дослідної роботи у навчальному процесі:

- вивчення теоретичних основ наукових досліджень впровадження елементів творчості в лабораторні, практичні, семінарські заняття;
- написання рефератів, тез, статей;
- виконання курсових, розрахункових, магістерських дисертацій;
- виконання індивідуальних дослідницьких завдань під час проходження практики.

Форми науково-дослідної роботи магістрів у позанавчальний час:

- робота в студентських наукових гуртках;
- участь у наукових семінарах кафедри, факультету, університету;
- участь у наукових і науково-практичних конференціях;
- участь у вузівських та всеукраїнських конкурсах наукових робіт;
- участь у держбюджетної і договірної тематики кафедри.

Окрім вивчення теоретичних основ наукового дослідження, впровадження елементів творчості в навчальні лабораторні, практичні і семінарські заняття, наукові керівники висвітлюють практичні питання дослідницької роботи під час виконання студентами курсових, розрахункових і магістерських робіт та під час проходження ними практики. [1,2, 7]

До науково-дослідної роботи студентів зачисляють і написання рефератів за темами практичних занять. Але щоб це була справді наукова праця, реферат має бути написаний на основі декількох статей з різних джерел.

Однією з форм науково-дослідної роботи є діяльність студентських наукових гуртків, які функціонують при наукових лабораторіях кафедр за тематикою, пов'язаною з напрямками досліджень, так наприклад, на кафедрі менеджменту підприємств діє науковий гурток «Зовнішньоекономічна діяльність підприємств». Керівник – доц. Дунська А.Р.

Участь молодих дослідників у конференціях та семінарах розвиває їх ораторські здібності, змушує ретельно готувати доповідь, щоб якісно представити результати власного дослідження.

Кращі студенти кафедри менеджменту підприємств беруть участь у конференціях, олімпіадах, конкурсах, для них діють міжнародні освітні проекти, програми по обміну студентами. [1,2]

Формами заохочення студентів, які активно займаються науково-дослідною роботою, є залучення їх до роботи за сумісництвом на виконання госпдоговірних чи держбюджетних наукових тем, можливість публікацій у вітчизняних та закордонних виданнях, отримання грантів у рамках державної підтримки молодих науковців, поїздки в закордонне відрядження в провідні

науково-дослідницькі центри. Така підготовка магістрів робить успішнішим навчання в аспірантурі та докторантські студії за кордоном після закінчення університету.

Практичне заняття 2

Тема: СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ГУРТКИ

Від початку навчання на кафедрі менеджменту підприємств факультету менеджменту і маркетингу НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського» для зацікавлення обраною спеціальністю студентам надається можливість займатися науково-дослідною роботою. Для цього при кафедрі створено студентські наукові гуртки. Їх формують за напрямом наукової діяльності кафедри для вирішення тієї чи іншої наукової проблеми під керівництвом викладача.

Студентський науковий гурток об'єднує ентузіастів, які опановують методи ведення наукової роботи, вчать працювати з науковими джерелами, готувати наукові реферати чи доповіді, виступати перед аудиторією. Участь студентської молоді у гуртках починається з першого курсу і триває протягом усього навчання на факультеті.

Членом наукового гуртка може бути будь-який студент, котрий успішно опановує навчальну програму, хоче поглибити свої знання зі спеціальності й набути навичок дослідницької роботи. Прийом здійснюється в добровільному порядку на підставі усної заяви студента.

Метою студентського наукового гуртка є:

- набуття студентами навичок наукових досліджень;
- проведення за участю студентів досліджень відповідно до напрямів наукової діяльності кафедри;
- виявлення найбільш здібних, схильних до наукової роботи студентів.

Завданнями студентського наукового гуртка є:

- формування наукового світогляду та творчого підходу до виконання теоретичних і прикладних проблем менеджменту міжнародного бізнесу, розвиток наукового мислення у сфері міжнародного бізнесу;
- сприяння молодим дослідникам в опануванні методології і методів

наукового пошуку;

- допомога в проведенні самостійних досліджень;
- забезпечення участі студентів у наукових конференціях, семінарах, конкурсах на кращу наукову працю, олімпіадах;
- обмін досвідом серед членів студентських наукових гуртків;
- сприяння поглибленому вивченню обраної навчальної дисципліни;
- формування кадрового резерву висококваліфікованих фахівців.

Зміст роботи в гуртках та форми підведення її підсумків на кожній кафедрі мають свої особливості, проте для більшості характерне написання рефератів та доповідей, їх активне обговорення. Часто доповіді студенти пишуть уперше в житті, тому на засіданні гуртка їх аналізують, керівник вказує на недоліки, навчає, як їх виправити. Кращі доповіді рекомендують для подання на студентські конференції та конкурси студентських наукових робіт.

Загальне керівництво роботою студентського наукового гуртка здійснює викладач – керівник гуртка. Він організує поточну роботу гуртка і контролює її. План роботи гуртка, питання, що стосуються тематики досліджень, обговорюють та затверджують на засіданні гуртка і потім затверджують протоколом по кафедрі.

Розгорнутий річний план роботи студентського наукового гуртка складають до початку навчального року. Засідання гуртка проводять як правило раз на місяць. На засіданнях опановують методи ведення наукового дослідження, вивчають досягнення сучасної науки в обраній галузі знань, обговорюють результати наукової праці членів гуртка, розробляють рекомендації щодо подальшого наукового пошуку.

Керівник студентського наукового гуртка проводить роботу з членами гуртка з урахуванням їхніх інтересів, індивідуальних здатностей і схильностей. Він планує тематику науково-дослідних робіт, виступи членів гуртка на наукових семінарах, здійснює наукове керівництво роботами студентів, надає допомогу у виборі теми наукової праці, складанні плану дослідження, підборі літератури тощо.

Науковий керівник відбирає кращі студентські роботи для участі в конкурсах і представляє їх на кафедральному та університетському рівні.

У науковому гуртку студенти мають змогу зустрічатися з провідними вченими, досвідченими науковими працівниками, аспірантами, переймати у них досвід, обговорювати оголошену тему, проводити дискусії з питань, які їх цікавлять.

Кожний студент у гуртку самостійно виконує завдання наукового керівника, виступає на засіданнях гуртка з рефератами, доповідями і науковими повідомленнями. Роботу членів гуртка оцінюють за принципом: рекомендувати чи не рекомендувати чи доопрацювати для подальшого подання на наукову конференцію, конкурс, грант, для публікації в офіційних виданнях. Оцінюючи наукову роботу, враховують актуальність теми, обсяг самостійності в проведеному дослідженні. Крім того, важливими критеріями є якість подання матеріалу, тобто наскільки вільно доповідач оперує науковими термінами, компетентно викладає матеріал, а також якість оформлення роботи, тобто чи добре робота ілюстрована таблицями, рисунками, діаграмами, чи є логічний зв'язок ілюстрацій з викладеним матеріалом.

Члени студентського наукового гуртка мають змогу розвивати свої творчі здібності та досягнути певних успіхів у науково-дослідній роботі.

Практичне заняття 3

Тема: МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ МЕНЕДЖМЕНТУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

При дослідженні менеджменту міжнародного бізнесу підприємств використовуються як загально-наукові, так і спеціальні економічні методи аналізу. До традиційних методів аналізу відносяться [16]:

– метод ланцюжкових підстановок – метод, за яким вивчають одночасний вплив кількох факторів на досліджуване явище (напр., собівартість видобування вугілля, руди тощо) як ланцюг їхнього взаємозв'язку, тобто вплив кожного фактора вивчають у залежності і взаємозв'язку з іншими факторами, при цьому беруть до уваги їхню послідовну дію ;

- метод абсолютних різниць – метод, де кожен фактор послідовно представляється у вигляді різниці між звітним і базисним значеннями;
- метод групування – це метод, при якому вся досліджувана сукупність поділяється на групи за якимось суттєвою ознакою;
- інтегральний метод – за допомогою данного методу можна розрахувати рівнозначні науково обґрунтовані оцінки впливу чинників на результативний показник;
- метод кореляції – використовують для встановлення наявності зв'язку між досліджуваними явищами, вивчення його характеру, кількісного вираження сили (тісноти) цього зв'язку, а також для визначення впливу окремих факторів на зміну аналізованих показників;
- балансовий метод – служить для відображення співвідношень, пропорцій двох груп взаємозалежних і урівноважених економічних показників, підсумки яких повинні бути тотожними;
- метод відносних чисел – за його допомогою згладжується вплив загальної тенденції зміни рівнів ряду динаміки на сезонну хвилю в середньому за весь період, що вивчається;
- спосіб простого додавання;
- спосіб підрахунку по факторним відхиленням.

До економіко–математичних методів аналізу відносяться [16]:

- методи елементарної математики використовуються в традиційних економічних розрахунках при обґрунтуванні потреб в ресурсах, розробці плану, проектів і т. п.;
- класичні методи математичного аналізу використовуються самостійно (диференціювання і інтеграція) і в рамках інших методів (математичної статистики, математичного програмування);
- методи економічної кібернетики аналізують економічні явища і процеси як складні системи з погляду законів управління і руху в них інформації;
- методи дослідження операцій – поєднання структурних взаємозв'язаних елементів системи, що найбільшою мірою забезпечує кращий

економічний показник;

- методи математичної статистики – основний засіб дослідження масових явищ, що повторюються, застосовуються при нагоді представлення зміни аналізованих показників як випадкового процесу;

- методи математичного програмування – засоби планових розрахунків, що дозволяють оцінювати напруженість планових завдань, дефіцитність результатів, що визначають лімітуючі види сировини, групи обладнання;

- економетричні методи й прийоми;

- евристичні методи – прийоми і методи активізації творчості, нестандартного мислення, генерації варіантів розв'язання проблеми (метод «мозкового штурму», експертних оцінок, «асоціації та аналогії», метод контрольних запитань тощо);

- формальні методи – прийоми і методи аналізу, зв'язані з використанням детермінованих алгоритмів, процедур і т.д. прийоми математичної теорії оптимальних процесів.

До методів ситуаційного аналізу відносяться [16]:

- варіаційний аналіз використовується для перевірки того, наскільки суттєво впливає зміна фактора на незалежні змінні;

- дискретний аналіз є статистичним методом, який дозволяє вивчити відмінності між двома і більше групами об'єктів, по кільком змінним одночасно. Цілі дискретного аналізу – визначення значимості відмінностей між двома і більше групами, побудова моделі, що дозволяє класифікувати респондентів або об'єктів між групами на підставі незалежних змінних, перевірка відповідності фактичного дискретного безлічі розрахунковому, отриманому з незалежної змінної;

- багатомірне шкалування передбачає отримання інформації про різноманітні залежності між об'єктами дослідження.;

- регресійний аналіз – це метод визначення відокремленого і спільного впливу факторів на результативну ознаку та кількісної оцінки цього впливу

шляхом використання відповідних критеріїв. (найчастіше використовується для прогнозування попиту);

– факторний аналіз – передбачає комплексне, системне вивчення і вимірювання впливу факторів на величину результативних показників (відбір факторів для аналізу досліджуваних показників, класифікацію і систематизацію факторів з метою забезпечення системного підходу, моделювання взаємозв'язку між результативними і факторними показниками, розрахунок впливу факторів і оцінювання ролі кожного з них у зміні величини результативного показника, практичне використання результатів аналізу в управлінні економічними процесами)

– кластерний аналіз – метою даного аналізу є утворення груп схожих між собою об'єктів, які прийнято називати кластерами. За допомогою кластерного аналізу можна проводити сегментацію ринку [16].

Важливим показником доцільності реалізації операцій міжнародного бізнесу є показник ефективності. Ефективність – це максимум продукції при мінімумі витрат [23].

У ЗЕД ефективність проявляється у максимізації прибутку при мінімальних витратах, пов'язаних із здійсненням зовнішньоекономічних операцій.

Загальні показники ефективності ЗЕД [23]:

1. Зростання національного доходу країни.
2. Зростання продуктивності праці.
3. Зниження собівартості продукції.
4. Економія на сировині, матеріалах, енергії тощо.

Часткові показники ефективності ЗЕД [23]:

1. Збільшення питомої ваги у експортному виробництві тих його видів, що функціонують на умовах угод про міждержавну спеціалізацію і кооперування виробництва.

2. Зростання рівня автоматизації, механізації виробничих процесів, пов'язаних із ЗЕД.

3. Зростання питомої ваги іноземного інвестування в загальному обсязі інвестицій.

4. Зростання кількості прогресивних форм міжнародної економічної інтеграції, що діють на мікро рівні (наприклад, чисельність СП).

На практиці економічна ефективність ЗЕД розраховується по конкретному виду зовнішньоекономічних операцій .

Найбільш загальним в цьому відношенні є визначення ефективності від зовнішньоторговельних операцій та найбільш поширених форм ЗЕД.

Ефективність основних форм ЗЕД можна розрахувати, зокрема, використовуючи наступні формули [23].

$$1. \text{ Ефективність експорту} = \frac{\text{Прибуток, отриманий від експорту}}{\text{Загальні витрати, пов'язані з експортом}} \times 100$$

$$2. \text{ Ефективність мнорту} = \frac{\text{прибуток від імпорту}}{\text{витрати, пов'язані з імпортом}}$$

$$3. \text{ Ефективність імпорту} = \frac{\text{Нац. витрати, пов'язані з імпортом} - \text{Витрати реальні, пов'язані з імпортом}}{\text{Витрати реальні, пов'язані з імпортом}}$$

4. Ефективність зовнішньоторговельного обороту:

$$E_{\text{ЗТО}} = E_{\text{Е}} + E_{\text{І}}, \text{ де:}$$

$E_{\text{ЗТО}}$ – ефективність зовнішньоторговельного обороту;

$E_{\text{Е}}$ – ефективність експорту;

$E_{\text{І}}$ – ефективність імпорту.

5. Ефективність зовнішньоторговельного обороту:

$$E_{\text{ЗТО}} = \frac{\text{Прибуток выд ЗТО}}{\text{Витрати, пов'язані з ЗТО}} \times 100$$

6. Ефективність міждержавної спеціалізації виробництва (ЕМСВ)

$E_{мсв} = C_o - C_i$, де:

C_o – собівартість продукції до укладання угоди про МСВ;

C_i – собівартість продукції після укладання угоди про МСВ.

7. Ефективність СП ($E_{СП}$).

$$E_{СП} = \frac{\text{Прибуток}_{СП}}{\text{Витрати}_{СП}} - \frac{\text{Прибуток національного виробництва (підприємств)}}{\text{Витрати, пов'язані з нац. виробництвом (діяльністю підприємства)}}$$

8. Економічна ефективність підприємства з 100% іноземним капіталом (ЕПК).

$$E_{пк} = \frac{\text{Прибуток від ін. капіталу}}{\text{Витрати}_{пк}} - \frac{\text{Прибуток нац. виробництва підприємства}}{\text{Витрати, пов'язані з нац. виробництвом (діяльністю національного підприємства)}}$$

Розрахунки економічної ефективності ЗЕО базуються на загальних положеннях з оцінки ефекту[23]:

- 1) комерційних операцій – для посередницьких операцій;
- 2) інвестиційних проектів – для виробництва експортної продукції, імпорту обладнання з метою реконструкції, міжнародного науково-технічного обміну тощо.

Особливості розрахунку зовнішньоекономічного ефекту визначаються, зокрема, такими чинниками[23]:

- можливостями конвертації національної валюти та умовами формування валютних курсів;
- побудовою показників ефекту та ефективності;

- умовами розподілу валютної виручки підприємств;
- варіантністю експортних та імпортних програм.

Особливості зовнішньоекономічних розрахунків ефективності залежать, передусім, від умов конвертації національної валюти (НВ) у валюти закордонних країн. При цьому в усіх випадках враховуються реальні можливості отримання іноземної валюти. Якщо НВ повністю неконвертована, то єдиною можливістю для отримання іноземної валюти (ІВ) є експорт товарів, послуг чи знань. У розрахунках ефекту та ефективності ЗЕО враховуються характеристики зустрічних зовнішньоторговельних операцій. Якщо НВ конвертується частково, то у розрахунках ефекту та ефективності ЗЕО враховуються конкретні умови такої конвертації (наприклад, біржові або аукціонні валютні курси). Якщо НВ є вільно конвертованою, то в економічних розрахунках використовується значення офіційно встановленого валютного курсу для купівлі/ продажу валюти [23].

Економічною характеристикою будь-якої експортної чи імпортної операції є показник валютної ефективності (валютний коефіцієнт, купівельна сила валюти, товарний курс). Показник валютної ефективності експорту та імпорту визначається згідно з так званими експортним та імпортним еквівалентами. Експортний еквівалент – це набір товарів та послуг, які експортуються з метою отримання необхідної іноземної валюти (ІВ) у випадку повної не конвертованості НВ. Експортний еквівалент може бути визначений для окремої угоди, виду товару, країни, групи валют. Імпортний еквівалент – це набір товарів і послуг, які імпортуються на отриману від експорту валюту [23].

Валютна ефективність експорту ($K_{B \text{ exp}}$, ІВ/НВ) розраховується за формулою [23]:

$$K_{B \text{ exp}} = \frac{\sum_i^m B_{\text{exp}i}^{\text{od}} \times N_{\text{exp}i}}{\sum_i^m Z_{\text{exp}i}^{\text{od}}}, \text{ де:}$$

$B_{\text{exp}i}^{\text{od}}$ – валютна (зовнішньоторговельна) ціна І-го товару чи послуги, ІВ/шт.;

$N_{\text{exp } i}$ – кількість i -го товару в складі експортного еквівалента, шт.;

$Z_{\text{exp } i}^{\text{od}}$ – дисконтовані витрати на виробництво та реалізацію одиниці i -го товару чи послуги (для посередницьких операцій – внутрішня ціна i -го товару чи послуги), НВ/шт.;

m - кількість назв товарів та послуг в експортному еквіваленті.

Валютну ефективність імпорту ($K_{\text{B imp}}$, НВ/ІВ) можна розрахувати так [23]:

$$K_{\text{B imp}} = \frac{\sum_j^n Z_{\text{imp } j}^{\text{od}} \times N_{\text{imp } j}}{\sum_j^n B_{\text{imp } j}^{\text{od}} \times N_{\text{imp } j}}, \text{ де}$$

$Z_{\text{imp } j}^{\text{od}}$ – вартість одиниці j -го імпортного товару чи послуги (для посередницьких операцій – внутрішня ціна j -го товару або послуги), НВ/шт.;

$N_{\text{imp } j}$ – кількість j -го товару в складі імпортного еквівалента, шт.;

$B_{\text{imp } j}^{\text{od}}$ – валютна ціна одиниці j -го товару або послуги, ІВ/шт.;

n – кількість назв товарів та послуг в імпортному еквіваленті.

Сам по собі кожний з цих коефіцієнтів, які мають взаємно обернену розмірність, не дає відповіді про вигідність експортної чи імпортної операції. Для економічної оцінки ЗЕО необхідне порівняння отриманих за двома попередніми формулами значень коефіцієнтів з якоюсь базою[23].

У випадку повної або часткової конвертованості національної валюти значення валютної ефективності експорту та імпорту порівнюються з базовим показником, яким є відповідний валютний курс. Наприклад, якщо валютний коефіцієнт ($K_{\text{B exp}}$) перевищує значення курсу валюти уповноважених банків або на валютних біржах, експорт вважається ефективним. Якщо національна валюта повністю неконвертована, то розраховують інтегральну ефективність експорту-імпорту, оскільки експорт продукції є єдиним джерелом іноземної валюти, на яку може бути закуплений товар чи послуга з-за кордону. Інтегральна ефективність розраховується як добуток $K_{\text{B exp}} \times K_{\text{B imp}}$. Комплекс операцій при цьому вважається ефективним, якщо цей добуток більший від одиниці [23].

Для аналізу доцільності реалізації операцій міжнародного бізнесу використовуються показники ефекту експорту та імпорту. Показник ефекту експорту характеризує результат діяльності підприємства і розраховується як різниця між обсягом випуску продукції на експорт і витратами на її виробництво. Показник ефекту імпорту обладнання розраховується як різниця між обсягом реалізації продукції, виготовленої на імпортному обладнанні, і затратами на придбання та експлуатацію імпортного обладнання. Показник ефекту імпорту споживчих товарів розраховується як різниця між внутрішньою ціною імпортної продукції та витратами на її придбання [23].

Практична оцінка ефекту експорту та імпорту потребує додаткового врахування цілого ряду факторів, зв'язаних з можливою реалізацією тих чи інших альтернатив. У цьому випадку можуть бути розраховані різні модифікації показників ефекту, зокрема, ті, що відображають порівняльну вигідність експорту та імпорту відносно реальних альтернатив. Так, при оцінці ефекту експорту необхідно враховувати додаткові затрати на виробництво товарів-замінників при вивезенні дефіцитних товарів або втрати від скорочення внутрішнього споживання, при оцінці імпорту обладнання враховуються також можливості вітчизняного виробництва подібного обладнання, якісні відмінності вітчизняного та імпортного обладнання, наявність альтернативних закордонних постачальників тощо [23].

В умовах повної не конвертованості національної валюти показники ефекту експорту (E_{exp}) та імпорту (E_{imp}) обов'язково повинні враховувати купівельну силу відповідних валют. З урахуванням введених раніше позначень, E_{exp} та E_{imp} обов'язково повинні враховувати купівельну силу відповідних валют визначаються за формулами [23]:

$$E_{exp} = \sum_i^m (B_{exp i}^{od} \times K_{Bimp} - Z_{exp i}^{od}) \times N_{exp i}$$

$$E_{imp} = \sum_j^n (Z_{imp j}^{od} - B_{imp j}^{od} / K_{Bexp}) \times N_{imp j}$$

Валютні коефіцієнти $K_{B\ exp}$, $K_{B\ imp}$ служать для переведення національної валюти в іноземну і навпаки. На практиці важливим питанням є вибір числових значень $K_{B\ exp}$, $K_{B\ imp}$ які використовуються у конкретному розрахунку. Цей вибір залежить від умов ЗТО. На практиці, зокрема, будуть корисними такі правила [23]:

1) якщо визначається ефект експорту товарів, то у розрахунку використовується показник валютної ефективності імпорту продукції, яка буде закуплена на виручену іноземну валюту;

2) якщо визначається ефект імпорту товарів, то використовується показник валютної ефективності експорту продукції, спрямованого на отримання необхідної для імпорту іноземної валюти;

3) якщо імпортні товари будуть поставлятися в рахунок наданого раніше кредиту, то враховується коефіцієнт валютної ефективності експортних товарів, які були поставлені раніше в кредит, з урахуванням коефіцієнту кредитного впливу;

4) якщо товари імпортуються на іноземну валюту, яка вивільнена в результаті відмови від імпорту інших товарів, то як валютний коефіцієнт береться величина, обернена показнику валютної ефективності імпортного еквівалента по товарах, які не будуть імпортуватись;

5) якщо згідно з чинним економічним механізмом частка вирученої експортером іноземної валюти відраховується у державний бюджет, у розрахунках ефекту використовується централізовано встановлений валютний коефіцієнт, який фіксує умови розрахунків між підприємством та бюджетом.

У вищезгаданих формулах показники ефекту експорту та імпорту не є двома складовими зовнішньоторговельного ефекту, а виступають двома формами одного й того ж економічного результату ЗЕО. У цьому можна переконатись на прикладі оцінки експортно-імпортних операцій, які проводить певне підприємство протягом певного періоду (наприклад, року), або окремого ЗТК.

Умова валютної збалансованості (якщо не враховувати відрахування частки валютної виручки у бюджет, які мають місце на практиці) записується таким чином [23]:

$$B_{\text{exp}} = B_{\text{imp}}$$

Перетворимо вираз для розрахунку ефекту експорту з урахуванням рівняння $B_{\text{exp}} = B_{\text{imp}}$:

$$E_{\text{exp}} = B_{\text{exp}} \times K_{B_{\text{imp}}} - Z_{\text{exp}} = B_{\text{exp}} \times \frac{Z_{\text{imp}}}{B_{\text{imp}}} - Z_{\text{exp}} = Z_{\text{imp}} - Z_{\text{exp}}$$

Аналогічно перетворимо формулу ефекту імпорту:

$$E_{\text{imp}} = Z_{\text{imp}} - \frac{B_{\text{imp}}}{K_{B_{\text{imp}}}} = Z_{\text{imp}} - \frac{B_{\text{imp}} \times Z_{\text{imp}}}{B_{\text{exp}}} = Z_{\text{imp}} - Z_{\text{exp}}$$

Як видно, для збалансованого по валюті товарообміну виконується рівність $E_{\text{exp}} = E_{\text{imp}}$. Будь-яке із цих значень можна трактувати як значення ефекту усієї ЗЕД підприємства [23].

Важливе місце у дослідженні збуту та постачання підприємства-суб'єкта міжнародного бізнесу займає ABC/XYZ - аналіз.

Аналіз ABC – аналіз, який дає змогу розподілити сукупність об'єктів (продуктів, клієнтів, постачальників) згідно з обраними критеріями (прибуток, товарообіг, витрати) на три групи – А, В, С з метою концентрації ресурсів на критичній меншості, залишаючи поза увагою тривіальну більшість.

При проведенні аналізу усіх клієнтів розподіляють на три групи [19]:

- група «А» – ядро цільової аудиторії, ключові споживачі, на долю яких припадає більше половини всього продажу і практично весь прибуток;
- група «В» – клієнти, на долю яких припадає від чвертини до третини всього продажу, однак обслуговування їх не приносить прибутку;
- група «С» – клієнти, на долю яких припадає незначна частка продажу, а їх обслуговування приносить фірмі збитки.

Розподіл за класами прийнято робити згідно принципу Парето. Принцип Парето (правило 80–20, закон «важливої меншості») каже, що для багатьох

подій, 80% наслідків слідує 20% причин. Таким чином управління цими 20% причин дасть можливість на 80% управляти ситуацією [19].

Існує значна кількість рекомендацій щодо встановлення раціональної межі між класами. По суті, ця межа залежить від галузі, ринку і специфіки роботи підприємства. Найчастіше придатним є такий розподіл:

A – 20% товарів, що приносить 70% прибутку

B – 30% товарів, що приносить 25% прибутку

C – 50% товарів, що приносить 5% прибутку.

Також «ABC-аналіз» використовують також для аналізу постачальників фірми [19].

Аналіз XYZ – метод, що здійснює оцінку стабільності певних процесів чи об'єктів бізнесу (напр. стабільність продажів, стабільність поведінки покупців, стабільність ефективності роботи працівників і т.д).

Група X – товари, що характеризуються стабільним попитом (розміром продажів), висока можливість вірного прогнозування, коливання 0–20%.

Група Y – товари, що мають деякі коливання продажів, середня можливість прогнозування, коливання 20–50%

Група Z – товари з нерегулярним і нестабільним попитом, слабка точність прогнозування, коливання більше 50% [18].

1. Аналіз ABC/XYZ є важливим інструментом управління асортиментом. Суть методу полягає в розподілі товарів за трьома групами в залежності від привабливості (ABC) або стійкості тенденції оборотності (XYZ). Привабливість товару і стійкість тенденції оборотності можна оцінювати за різними критеріями. У рішенні підтримуються три показники: виручка, маржа і кількість [19].

Результатом спільного проведення аналізу ABC і XYZ є виділення ключових, найбільш важливих джерел прибутковості торгового бізнесу і встановлення на цій основі пріоритетів для управління асортиментом. Так, товари групи AX є найбільш важливими в структурі асортименту компанії, а товари групи CZ – це кандидати на виведення з асортименту.

У рішенні можна створювати різні каталоги для класифікацій ABC і XYZ. Кожен такий каталог орієнтований на використання одного з підтримуваних критеріїв оцінки і дозволяє задавати процентне співвідношення між групами А, В і С (для класифікації XYZ – між її групами). На підставі цих каталогів можна формувати класифікації товарів на групи ABC і XYZ. Отже, на підставі отриманих ABC / XYZ класифікацій можна формувати асортиментні переліки. Крім того, можна отримувати основні звіти в розрізі таких класифікацій. Сумісний ABC та XYZ – аналіз у результаті групує товари на 9 класів (рис.3.2 та рис. 3.3.) [19].

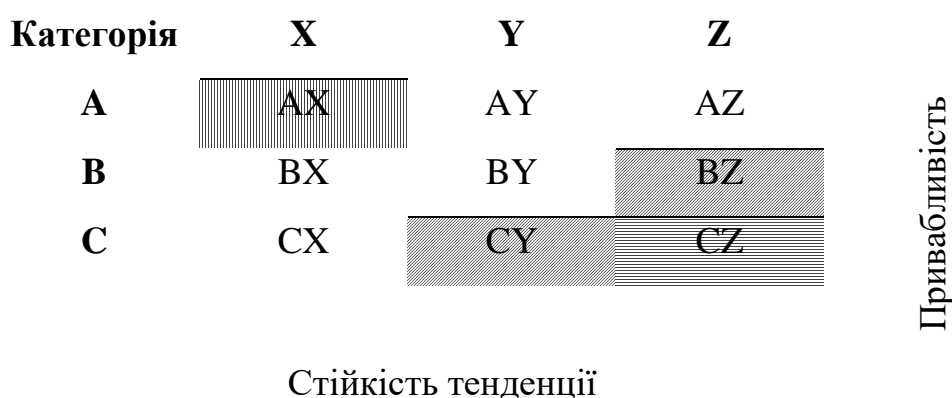

Рисунок 3.2 – Схема аналізу ABC/XYZ [18]

	A	B	C
X	Висока прибутковість Регулярність закупівель (продажів) Високий рівень прогнозованості	Середня прибутковість Регулярність закупівель (продажів) Високий рівень прогнозованості	Низька прибутковість Регулярність закупівель (продажів) Високий рівень прогнозованості
Y	Висока прибутковість Періодичність закупівель (продажів) Середній рівень прогнозованості	Середня прибутковість Періодичність закупівель (продажів) Середній рівень прогнозованості	Низька прибутковість Періодичність закупівель (продажів) Середній рівень прогнозованості
Z	Висока прибутковість Нерегулярність закупівель (продажів) Низький рівень прогнозованості	Середня прибутковість Нерегулярність закупівель (продажів) Низький рівень прогнозованості	Низька прибутковість Нерегулярність закупівель (продажів) Низький рівень прогнозованості

Рисунок 3.3– Матриця характеристик груп об'єктів за результатами аналізу ABC/XYZ [19]

Для дослідження зовнішнього середовища діяльності суб'єкта міжнародного бізнесу широко використовується PEST – аналіз. PEST – аналіз –

це інструмент, призначений для виявлення політичних (Policy), економічних (Economy), соціальних (Society) і технологічних (Technology) аспектів зовнішнього середовища які можуть вплинути на стратегію компанії [15].

Для того, щоб провести PEST – аналіз, зазвичай використовують «брейнсторм», при якому враховують, наприклад, такі фактори [15]:

- Політичні (Policy): захист навколишнього середовища, податкове регулювання, обмеження міжнародної торгівлі, захист прав споживачів, трудове законодавство, відносини з урядовими органами, антимонопольне законодавство, політичну ситуацію.
- Економічні (Economy): ріст економіки, монетарну політику, ринок праці, рівень оподаткування, курси обміну валют, індекси інфляції, купівельну спроможність споживачів.
- Соціальні (Society): розподіл доходів серед населення, демографічну ситуацію, мобільність потенційного персоналу, зміни способу життя, освіта, тенденції моди, умови життя, безпека і впевненість у завтрашньому дні споживача.
- Технологічні (Technology): нові дослідження та винаходи, рівень обміну технологіями, життєвий цикл продукту, використання енергії і матеріалів, зміни в ІТ та інші.

PEST – аналіз може використовуватися як при стратегічному, так і при маркетинговому плануванні, розвитку бізнесу та окремих продуктів або підрозділів [15].

Для аналізу сильних та слабких сторін проекту міжнародного бізнесу, його загроз та потенційних можливостей використовується SWOT–аналіз. Він дозволяє визначити причини ефективною чи неефективною роботи компанії на ринку, це стислий аналіз інформації на підставі якого робиться висновок про те, в якому напрямку організація повинна розвивати свій бізнес і в кінцевому підсумку визначається розподіл ресурсів за сегментами. Результатом аналізу є розробка маркетингової стратегії чи гіпотези для подальшої перевірки.

SWOT–аналіз допомагає відповісти на такі питання [18]:

– чи використовує компанія внутрішні сильні сторони або відмінні переваги у своїй стратегії? Якщо компанія не має відмінних переваг, то які з її потенційних сильних сторін можуть ними стати?

– чи є слабкості компанії її уразливими місцями в конкуренції і / або вони не дають можливості використовувати певні сприятливі обставини? Які слабкості потребують коректування, виходячи зі стратегічних міркувань?

– які сприятливі можливості дають компанії реальні шанси на успіх при використанні її кваліфікації і доступу до ресурсів?

– які загрози повинні найбільш турбувати менеджера і які стратегічні дії він повинен зробити для хорошого захисту?

Головна мета SWOT-аналізу – забезпечити процес стратегічного планування інформацією про сильні та слабкі сторони цієї стратегії щодо її можливостей та існуючих загроз. Сильні та слабкі сторони – це переважно внутрішні чинники, пов'язані з поточним станом системи, можливості та загрози існують зовні й більше стосуються майбутнього. Методологія SWOT-аналізу передбачає виявлення можливостей (Opportunities) і загроз (Threats) зовнішнього середовища, сильних (Strength) та слабких сторін (Weakness) внутрішнього середовища, встановлення зв'язків між ними на основі побудови матриці, виявлення стратегічних проблем і альтернатив розвитку організації. Проведення такого аналізу дозволяє розглянути всі можливі парні комбінації між загрозами, можливостями, сильними та слабкими сторонами, встановлені зв'язки будуть використані для розробки стратегії міжнародного бізнесу організації [21].

Практичне заняття 4

Тема: ФОРМИ ПРЕДСТАВЛЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Науково-дослідна робота студентів є різною за своїм характером, рівнем складності та змістом дослідження, що зумовлює представлення її результатів різними способами, серед яких є реферат, тези, доповідь, стаття тощо. Під час їхньої підготовки та оформлення важливо дотримуватись певних вимог адже

правильне подання наукової роботи відіграє величезну роль під час її оцінювання фахівцями.

Реферат

Реферат — це короткий письмовий огляд наукових джерел за вибраною темою чи виклад результатів самостійно проведених досліджень.

Написання рефератів — це не лише невід’ємна частина навчального процесу, але й різновид науково-дослідної роботи студентів. Головне призначення реферату — стислий виклад теоретичного чи експериментального матеріалу в рамках певної тематики. Реферат можна написати як на основі інформації з різних джерел, так і за матеріалами окремої монографії чи самостійно проведеного дослідження.

Реферати поділяють на кілька категорій: оглядові, монографічні, інформативні, загальні, спеціалізовані, автореферати тощо. Але незалежно від виду, принципи підготовки реферату завжди однакові.

Вибираючи тему реферату, погоджують її з викладачем чи науковим керівником. Найчастіше студентам доводиться писати *оглядові* та *інформативні* реферати.

Оглядовий реферат готують на основі декількох літературних джерел з досліджуваної тематики. Підготовка такого реферату потребує глибокого вивчення та аналізу вибраної літератури.

Під час роботи над оглядовим рефератом можна виділити такі етапи:

- вступний — вибір теми, підбір літератури для опрацювання, початок її вивчення, складання плану реферату, написання вступу;
- основний — детальне опрацювання підібраних джерел (помітки, витяги, їхня систематизація), робота над змістом і висновками реферату;
- кінцевий — оформлення реферату, редагування його змісту і виправлення виявлених недоліків.

Оскільки оглядовий реферат пишуть не на основі власних результатів, а використовують чужі матеріали, то така робота є компілятивною. У тексті реферату можна цитувати або переказувати думки з опрацьованих джерел,

обов'язково на них посилаючись.

Інформативний реферат готують на основі проведеного дослідження чи аналізу наукових праць з певної тематики.

Робота над інформативним рефератом потребує поглибленого вивчення обраної наукової проблеми, уміння аналізувати та узагальнювати підібраний матеріал, систематизувати його, творчо викласти наукові ідеї та положення з досліджуваної теми.

Джерелом інформації для підготовки такого реферату слугують монографії, посібники, журнали, збірники праць, звіти про науково-дослідну роботу тощо.

Інформативний реферат містить такі структурні елементи:

- вступ — доводить актуальність теми;
- основна частина — містить короткий огляд і критичну оцінку наукових праць, їхнє порівняння, аргументацію найвагоміших положень;
- висновки про можливість використання розглянутих результатів у фундаментальних чи прикладних дослідженнях;
- список використаної літератури;
- додатки, якщо вони полегшують розуміння роботи.

Якщо реферат відображає результати виконання наукової роботи, наведену структуру доповнюють компонентами розкриття експериментальної частини дослідження, його теоретичної та практичної вагомості, а також рекомендаціями щодо доцільності використання у практичній діяльності.

Виклад матеріалу в рефераті має бути стислим і зрозумілим, з використанням наукової термінології. Обсяг реферату залежить від обраної теми і переважно становить 10-20 сторінок. Реферат оформлюють відповідно до державного стандарту, прийнятого у вітчизняній науці. Це означає, що він повинен мати титульний аркуш, зміст, безпосередньо текст реферату та список використаних джерел. Якщо для повного викладу змісту реферату необхідні допоміжні, не внесені в основний текст, матеріали, їх подають у додатках.

Реферат рецензують, оцінюють і враховують під час проведення

підсумкового заліку чи іспиту з відповідної навчальної дисципліни.

При оцінюванні реферату беруть до уваги повноту висвітлення літературних джерел та їхній аналіз, інтерпретацію проведеного дослідження, власний погляд на вирішення проблеми, обґрунтування висновків. Окрім того, враховують уміння студента донести зміст реферату, його основні ідеї до аудиторії слухачів, зацікавити їх проблематикою.

Одним із видів реферату є автореферат — опис наукової праці, виконаної самим автором, наприклад, автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата чи доктора наук.

Автореферат дисертації — це короткий виклад основних результатів дисертаційної роботи, підготовлений автором для широкого ознайомлення з ним наукової спільноти. Його публікація до захисту дисертації дає змогу одержати відгуки від спеціалістів.

Автореферат містить загальну характеристику роботи, висновки, список опублікованих автором праць за темою дисертації, анотації українською, російською та англійською мовами. Автореферат дає цілковите уявлення про новизну, наукову цінність і практичне значення дисертації.

Тези

Тези — це коротко сформульовані основні положення наукової доповіді, статті чи іншої наукової праці.

Пишуть тези з метою узагальнення наявного матеріалу, подання змісту відносно великого об'єму публікації чи доповіді в короткому формулюванні.

Основні ідеї статті чи доповіді, коротко викладені в тезах (1-2 сторінки), формуватимуть думку читача про наукову працю загалом та впливатимуть на рішення про потребу ознайомитися з її матеріалом загалом. Вдало написані тези привертають увагу як до наукового матеріалу, так і до їх автора, тоді як невдало складений текст тез відлякує читачів навіть від цікавої наукової праці. Якість тез багато в чому залежить від наукового змісту роботи, але його можна або вигідно представити, або ж зіпсувати.

Пишучи тези на основі власного наукового дослідження, автор добре володіє питанням і його основним завданням стає коротке та змістовне вираження матеріалу в письмовій формі. Це не завжди

вдається легко та швидко зробити, але після завершення роботи над тезами розуміння описаної проблеми стає глибшим. Часто в авторів навіть з'являються нові ідеї, також набагато легше стає донести суть своєї праці до читачів чи слухачів.

Розглянемо особливості підготовки та написання тез доповідей чи статей.

Тези можуть бути представлені двома основними групами.

Написані за наявним матеріалом (стаття чи доповідь). Основна складність полягає у необхідності значного зменшення обсягу друкованого тексту за максимального збереження його змісту. Читаючи текст, його розбивають на низку уривків, з кожного виділяють найважливіше за змістом. Згодом, добре обдумавши виділені фрагменти, з'ясувавши їхню суть, формулюють з них окремі положення, сукупність яких і буде тезами.

Написані до того, як складено доповідь. Автор спочатку пише тези, а згодом розширює їх до розмірів статті. Так опрацьовують тези доповідей, які подають на наукові конференції. Складність полягає в тому, що автор не має до кінця сформованого уявлення про питання чи проблему, яким присвячені тези. Йому хочеться записати ідею, що виникла, щоб, попрацювавши над нею, винести її до наукової громадськості. Опрацювання ідеї починають вже під час написання тез. Для того, щоб зробити ідею зрозумілою читачеві, автор вводить його в суть проблеми, показує різні аспекти роботи.

За структурними особливостями тези поділяють на три основні типи:

1. *Постановка проблеми*:

- короткий вступ, щоб окреслити актуальність теми;
- огляд наявних поглядів на проблему чи стан досліджень;
- деякі власні думки на цю тему;
- заплановані дослідження;
- висновок та пропозиції щодо вирішення проблеми.

2. *Результати дослідження.*

- короткий вступ з постановкою проблеми;
- характеристика об'єкта та предмета дослідження;
- зміст проведених досліджень;
- отримані результати та їх аналіз;
- висновки.

3. *Нова методика* проведення експериментальних чи теоретичних досліджень:

- короткий вступ з описом завдання, яке потребує розробки нової методики;
- порівняння нової методики з уже існуючими;
- результати застосування, аналіз переваг та обмежень нової методики;
- висновки.

Перед початком наукової конференції (семінару, симпозіуму) зазвичай публікують збірник *тез доповідей* — попередніх матеріалів, що містять виклад основних аспектів запланованих доповідей.

Правила оформлення тез доповідей визначає оргкомітет конференції; їх включають в інформаційні повідомлення, що надсилають майбутнім учасникам конференції та виставляють на сайті конференції. Вимоги щодо оформлення потрібно точно виконувати, порушення в оформленні суттєво ускладнюють роботу над збірником тез і можуть бути підставою для відмови в публікації.

Обов'язковими елементами тез є заголовок, прізвища авторів, назви та адреси організацій, де вони працюють. Обсяг тексту має бути невеликим, але достатнім для чіткого викладу думок автора.

За результатами розгляду тез доповідей Організаційний комітет ухвалює рішення про включення доповіді в програму роботи конференції та публікацію тези чи доповіді у збірнику матеріалів конференції.

Під час написання тез рекомендовано дотримуватися певної послідовності дій. Розглянемо їх детальніше.

1. Визначте, до якого типу належатимуть тези, виберіть відповідну структуру.

2. Продумайте, що є основним результатом чи висновком вашої наукової роботи.

3. З урахуванням вибраного типу тез, основного результату наукового дослідження та назви і профілю конференції підберіть робочу назву тез. Бажано, щоб назва тез містила ключові слова тематики конференції чи її підсекцій. У випадку невідповідності тез тематиці конференції, вам відмовлять в участі в її роботі.

4. Складіть детальний план. Для цього до кожного обов'язкового структурного елемента чи розділу продумайте та запишіть хоча б одним реченням його основну ідею. Кожна з цих ідей буде розкрита абзацом тексту в майбутніх тезах.

5. Уважно перечитайте написаний план та проаналізуйте, чи достатньо перелічених пунктів для повного розкриття теми. За необхідності доповніть план потрібними пунктами. Записані ідеї мають складати логічну послідовність для доведення основної ідеї, результатів та висновків, в іншому випадку потрібно змінити розташування абзаців, уточнити формулювання. Можливо, зміни в тезах наштовхнуть на внесення коректив у назву роботи.

6. Ознайомтеся з вимогами щодо оформлення тез, зокрема їхній об'єм, шрифт, поля. Пропонований обсяг орієнтовно розділіть між запланованими абзацами та починайте написання роботи.

7. Починаючи з першого абзацу, коротко формулюйте свої думки, відповідно до відведеного обсягу. Далі переходьте до другого абзацу і працюйте над тезами аж до висновків.

Уважно перечитайте весь текст, звертаючи особливу увагу на логічність переходу між абзацами. У роботі має простежуватися чітка структура і послідовність викладу. За потреби відредагуйте зміст абзаців, а якщо виникли нові міркування, то внесіть їх у план тез та попрацюйте над ними відповідно до

пунктів 4-8 запропонованого алгоритму. Текст роботи має містити основні результати проведеного дослідження та добре аргументовані висновки

8. Перевірте відповідність загального обсягу тез до вимог. Знайдіть і скоротіть другорядні деталі тесту, замініть фрази, щоб позбутися неповних рядків.

9. Оформіть усі складові тез, такі як назву, дані про авторів, текст, список літературних джерел згідно з вимогами оргкомітету конференції.

10. Покажіть написану роботу науковому керівникові, своїм колегам, вислухайте їхню думку про зміст, обґрунтованість та стиль роботи. Внесіть у тези ті виправлення та доповнення, які вважаєте суттєвими та потрібними.

11. Готові тези відправте в оргкомітет конференції.

Працюючи над тезами, молодий науковець має дотримуватися певних загальних вимог до їхнього написання:

- викладати свої міркування щодо отриманих результатів, а не переписувати вже опубліковані статті;
- коротко формулювати кожне твердження, наділяти його суттєвим змістом, логічно чи емпірично обґрунтовувати;
- не намагатися розглядати у тезах вирішення проблеми, адже тези — це аналітична праця з обраної теми;
- дотримуватися наукового стилю, але пам'ятати, що навіть непідготовлений читач має зрозуміти текст ваших тез.

Дотримання вищенаведених порад щодо порядку організації роботи над тезами доповіді, змісту та побудови тексту з додаванням цікавих ідей, міркувань та результатів теоретичних чи експериментальних досліджень дасть змогу навіть перші тези та перший виступ на конференції перетворити на яскраве та переконливе входження у наукову спільноту, отримати рекомендацію до опублікування представленого матеріалу. Вдалих виступ провокує жваве обговорення, з якого можна почерпнути нові ідеї щодо подальших досліджень.

Доповідь

Доповідь — один із видів публічного (усного) представлення інформації з

певного питання у вигляді розгорнутого повідомлення, що ґрунтується на залученні документальних даних.

Наукова доповідь — одна із форм оприлюднення результатів наукового дослідження, розгорнутий виклад певної наукової теми, проблеми чи питання.

У доповіді поєднуються три якості дослідника: вміння провести наукове дослідження, вміння подати результати слухачам і кваліфіковано відповісти на питання.

Під час підготовки до виступу доцільно підготувати текст доповіді, тобто документ, що містить інформацію про предмет та об'єкт дослідження, обґрунтування актуальності та перспективності вивчення цього питання, основні результати, висновки та пропозиції. Працюючи над текстом доповіді варто пам'ятати, що вона призначена для усного виголошення та обговорення, тому потребує від її автора не лише володіння матеріалом доповіді, але й уміння відповідати на поставлені питання, вступити в дискусію і аргументовано та ввічливо довести слухачам правильність отриманих результатів та зроблених висновків.

Залежно від змісту та обсягу представленого матеріалу розрізняють:

- звітні доповіді — узагальнюють стан справ стосовно процесу дослідження;
- поточні — дають інформацію про хід роботи;
- доповіді на теми наукових досліджень — дають змогу представити результати завершеної науково-дослідної роботи, наприклад, курсової чи магістерської роботи.

Найпоширенішою є структура доповіді, що містить вступ, основну частину, висновок.

На початку доповіді зазначають назву роботи, прізвище наукового керівника, місце, де виконувалась робота.

У *вступі* пояснюють тему доповіді, вказують актуальність проблеми, її значення, формулюють мету доповіді, викладають історію вивчення питання.

В *основній частині* подають характеристику наукової проблеми (доцільно

виділити основний аспект проблеми, а далі — основні положення, які детально і послідовно проаналізувати). Основну частину доповіді не варто перевантажувати надлишком експериментальних даних. Сама кількість результатів не може підвищити значення роботи.

Висновки підсумовують найважливіші положення, вони мають бути чіткими і лаконічними.

У доповіді доцільно дотримуватися полемічного характеру, який викликатиме зацікавлення у слухачів, а також посилатися на попередні виступи.

Готуючи текст доповіді, потрібно зважати на те, що значна частина важливої інформації подана на слайдах презентації. Доповідач має ефективно використати ілюстративний матеріал, коротко коментуючи його. Це дає змогу зекономити час виступу на 20-40%.

Як і текст доповіді, ілюстративний матеріал має бути максимально доступним. На одому зі слайдів чи бажано відобразити план доповіді, це допоможе слухачам краще зорієнтуватися в матеріалі роботи. Графіки, схеми, рисунки потрібно максимально спростувати, залишаючи додаткові дані на усний коментар.

Формуючи зміст доповіді, відбираючи матеріал, важливо врахувати, що текст, надрукований на трьох сторінках, людина може прочитати за 10 хвилин. Отже, текст виступу може бути обсягом від 3 до 5 сторінок.

Початок доповіді має вирішальне значення для створення у слухачів приємного враження. Мова доповідача має свідчити про те, що він досконало знає предмет і добре підготувався до виступу. Також треба пам'ятати:

Під час усного виступу доцільно розповідати, а не читати, уникати слів-паразитів, не заповнювати паузи звуками «е-е-е», «ну-у», за потреби можна заглянути до рукопису.

1. Не варто переобтяжувати мову іншомовними словами, професійними термінами, вживати надто довгі речення — їх набагато важче зрозуміти, ніж короткі.

2. Не зловживати зайвими подробицями, які заступають головне в

розповіді, але й не надто стисло висловлювати важливі думки, бо вони промайнуть повз увагу слухачів.

3. Говорити не дуже швидко, робити паузи, дотримуватися правильної інтонації. Це допоможе слухачам зрозуміти і запам'ятати новий матеріал.

4. Варто переповісти текст доповіді вдома, використовуючи ілюстративний матеріал. Попереднє виголошення доповіді дасть змогу конкретизувати обсяг тексту, за потреби підкоректувати його.

Окремо зазначимо особливості *доповіді під час захисту кваліфікаційної роботи* на засіданні ДЕК. Доповідь магістра регламентована у часі і не повинна тривати більше 10-12 хвилин.

Спочатку студент озвучує тему роботи, керівника та місце виконання. Далі приблизно за 2 хвилини доповідач має означити вибір і актуальність теми, мету роботи та її завдання, предмет і об'єкт дослідження. Наступні 2-3 хвилини оповідає зміст першого і другого розділів роботи. Далі детально зупиняється на обговоренні результатів дослідження, викладених у третьому розділі (5-6 хвилин). Остання хвилина присвячується завершальній частині — підведенню підсумків дослідження та означенню перспектив подальшого розвитку цієї теми.

Сформовані у студентів навички підготовки доповідей на семінарах, конференціях, під час захисту курсових чи магістерських робіт та вміння їх цікаво виголошувати будуть вкрай корисними і навіть необхідними для майбутньої наукової, викладацької чи будь-якої комерційної роботи.

Стаття

Наукова стаття — це основний вид публікацій, в якому описано кінцеві чи проміжні результати проведеного дослідження, обґрунтовано способи їхнього отримання, накреслено перспективи наступних напрацювань. Стаття фіксує науковий пріоритет автора та робить матеріал дослідження надбанням фахівців.

Наукова стаття - один з основних видів публікацій. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання з теми дисертації, засвідчує науковий пріоритет автора, робить матеріал відомим фахівцям.

Наукові статті виконують наступні функції:

- 1) дослідницьку - містять результати наукового дослідження та є джерелом нового знання;
- 2) презентаційну - представляють дослідника у науковому товаристві, показують його внесок у створення нового знання;
- 3) оціночну - оцінюють стан наукових досліджень з тієї чи іншої проблеми;
- 4) комунікативну - слугують способом спілкування [1,2].

Залежно від обсягу викладеного матеріалу та спрямованості дослідження наукові статті поділяють на дослідницькі, наукові повідомлення та оглядові [4].

У дослідницькій статті автор розгорнуто подає результати свого наукового дослідження та репрезентує нові наукові знання.

Оглядові статті вважаються науковими роботами за наявності в них аналізу та/або узагальнення матеріалів дослідження за певною тематикою, а також обґрунтованих висновків та рекомендацій.

Наукові публікації повинні бути повними, лаконічними й зрозумілими, мова - зрозумілою не тільки фахівцям, а й широкому колу читачів. Необхідно приділяти увагу таким аспектам як грамотність тексту та унікальність змісту статті, які є важливими умовами її наукової цінності та відображення професіоналізму автора. Остання вимога не завжди старанно виконується автором. Найчастіше мова йде не про копіювання чужих робіт, а своїх власних. Автор справедливо вважає, що запозичення своїх же думок і ключових положень іншої своєї публікації - не плагіат, і це вірно. Але дублювання одного і того ж матеріалу у різних публікаціях не дає можливості кожній зі статей претендувати на унікальність.

Публікація наукових статей передбачає надання перевіреної, абсолютно доведеної інформації, отриманої з декількох джерел. У процесі написання статей авторам треба дотримуватись Рекомендацій Європейської асоціації наукових редакторів (EASE), а саме: «Не починайте писати статтю, поки у вас немає впевненості в тому, що ваші результати відносно стабільні й закінчені, і ви можете зробити логічні й надійні висновки» [4]. Кожен висновок повинен бути

зроблений виключно на доведених фактах. У викладі матеріалу важливо зберегти цілісність кожного розділу, виходячи з логічно окресленої послідовності.

Підготовка статей посідає дуже важливе місце в науковій роботі як молодих, так і зрілих науковців. Наукові статті виконують низку функцій:

- дослідницьку — подають наукові результати;
- презентаційну — представляють дослідника в науковому товаристві;
- оцінювальну — оцінюють стан наукових досліджень з певної проблематики;
- комунікативну — слугують засобом спілкування дослідників.

Автори дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів кандидата та доктора наук, а також магістри до захисту магістерських дисертацій зобов'язані опублікувати основні наукові результати дисертації у фахових виданнях.

До статті у фаховому виданні ставлять підвищені вимоги, зокрема, наукова стаття у фаховому виданні повинна містити такі елементи:

- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій стосовно цієї проблеми, виділення невирішених питань;
- визначення цілей статті (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки і перспективи подальших розробок.

Відповідно до цього підготовка фахової наукової статті охоплює такі етапи:

1. *Формулювання робочої назви статті.* Заголовок має концентрувати увагу читача на предметі дослідження, бути лаконічним і однозначним. Формулюючи тему, автори окреслюють межі та обсяг наукової інформації, яку представляють у науковій статті.

2. *Обмірковування та складання орієнтовного змісту статті:* вступ, основна частина, висновки, перспективи дослідження.

3. *Написання вступу.* Мета вступу — показати, що представлені дослідження є розвитком, продовженням або спростуванням встановлених положень, полемікою з іншими напрямками чи окремими науковцями. У вступі визначають проблему та її актуальність, аналізують останні дослідження і публікації, в яких започатковано вирішення означеної проблеми, окреслюють питання, яким присвячена стаття.

4. *Підготовка основної частини,* яка займає приблизно дві третини обсягу тексту. Часто в ній виділяють окремі частини, що присвячені методиці проведення експерименту чи теоретичних розрахунків, результатам дослідження та їхньому обговоренню. Усі міркування потрібно викласти так, щоб була зрозумілою суть запропонованих ідей. Маловідомі терміни чи позначення потрібно обов'язково тлумачити. Застосування теоретичних чи експериментальних методик варто зробити максимально наочними. Для цього варто не тільки навести формули та параметри, але й подати відповідні пояснення. Результати дослідження мають бути класифіковані, згруповані. Вони можуть бути оформлені у вигляді графіка чи таблиць, відповідно описані й супроводжуватися коментарями.

5. *Формування висновків.* Ця частина містить виклад головної ідеї наукової статті у вигляді методу вирішення поставленого наукового завдання; короткий перелік отриманих результатів; висновки, що пояснюють наукове і практичне значення роботи, подають бачення перспектив подальших досліджень.

Підготовка анотації українською, російською та англійською мовами та вибір ключових слів. Анотація коротко передає основну ідею

6. проведеного дослідження, окреслює отримані результати та зроблені на їх основі висновки. Анотацію разом з назвою статті поміщають на ВеБ-сторінках журналів чи збірників наукових праць, вона потрапляє до реферативних журналів, тобто за змістом анотації науковці вирішують наскільки

цікавою є стаття і чи варто з нею ознайомитись у повному обсязі.

7. *Проведення аналізу виконаної роботи* на змістовому, логічному, мовностилістичному рівнях. Перевірити, чи назва статті відображає основну ідею змісту, чи не є вона громіздкою (понад 10 слів); чи логічно вмотивована структура статті, звірити цитування, посилання, усунути мовні огріхи.

8. *Оформлення списку використаних джерел* за чинними стандартами (Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»). Найчастіше список літератури складають за черговістю посилання на них, окрім того, його можна впорядковувати за алфавітом прізвищ авторів або за хронологією.

9. *Написання подяки* колегам та установам. Це не обов'язковий елемент статті і формується за потреби. У подяці зазначають джерело фінансування виконаних наукових досліджень, висловлюють подяку колегам за надану інформацію, зразки, експериментальне обладнання, за влучні критичні зауваження.

10. *Підготовка додатків*. Цей підрозділ потрібен у тих випадках, коли наукова стаття побудована на великому фактичному матеріалі, який не можна повністю розмістити в основній частині наукової статті й автор вважає за потрібне навести у вигляді додатків таблиці, схеми, тексти програм комп'ютерної обробки результатів, громіздкі проміжні математичні викладки тощо.

11. *Перечитування готової статті*. Через деякий час варто перечитати статтю, поміркувати над її структурою і змістовим наповненням. «Свіже» бачення дасть змогу удосконалити статтю.

12. *Подання статті до редакції*. Вимоги до оформлення статей формує редакція журналу та публікує у вигляді пам'ятки авторові. Дотримання цих вимог є обов'язковим.

13. *Підготовка публікації* — процес індивідуальний. Одні вважають за необхідне лише коротко описати хід дослідження і детально викласти кінцеві результати. У цьому разі автор зважає на порівняно вузьке коло фахівців. Інші

дослідники висвітлюють етап за етапом, детально розкривають методи своєї роботи. Пояснюючи весь дослідницький процес від творчого задуму до заключного його етапу, підбиваючи підсумки, формулюючи висновки і рекомендації, учений розкриває складність творчих пошуків. Такий підхід дає змогу краще оцінити здібності науковця до самостійної науково-дослідницької роботи, глибину його знань та ерудицію.

14. Високий науковий рівень змісту статті не буде належно сприйнятий та оцінений без відповідного структурування та оформлення. Результати наукових досліджень прийнято відображати у статтях стисло, логічно і доступно, дотримуючись систематичності та послідовності викладу матеріалу. Текст статті поділяють на абзаци, правильна розмітка яких полегшує читання і засвоєння змісту тексту. Варто уникати повторень (тавтологій) та не допускати незакінченої думки. Бажано робити менше посилань на себе, якщо необхідно, то висловлюватись від третьої особи. Не перевантажувати статтю цифрами, цитатами, ілюстраціями, адже це відволікає увагу читача й робить важким розуміння змісту. Але не можна цілком відмовлятися від такого матеріалу, тому що з його допомогою читачі можуть перевірити результати, отримані в дослідженні.

15. Під час оформлення наукової праці варто приділяти значну увагу мові й стилю викладу, дотримуватися правил написання формул і таблиць, поміщати якісно виконані ілюстрації. Усі ці питання детально розглянуто у шостому розділі посібника — «Правила оформлення роботи».

16. Загалом підготовлена стаття має вирізнятися логічністю, ясністю, точністю наукової термінології, критичністю у відборі фактів, доказовістю змісту тексту, завершеністю, обґрунтованістю висновків, наявністю посилань.

[5]

Патент на винахід (корисну модель)

Однією з форм оприлюднення та захисту результатів наукових досліджень є винахід чи корисна модель.

Винахід (корисна модель) — результат інтелектуальної діяльності людини

у будь-якій сфері технології.

Відмінність між винаходами і корисними моделями полягає у різних умовах їхньої патентоздатності. Умови патентоздатності винаходу є вищими. Зокрема, згідно з чинним законодавством, винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним, а для відповідності до умов патентоздатності корисної моделі достатньо, щоб вона була новою і промислово придатною.

Право на винахід чи корисну модель охороняється державою і підтверджується патентом.

Патент — це юридичний документ, який засвідчує визнання заявленої пропозиції винаходом (корисною моделлю), авторство на них, пріоритет і право власності на зазначені об'єкти.

Патент на винахід видають за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід, під час якої встановлюють відповідність винаходу до умов патентоздатності (новизни, винахідницького рівня, промислової придатності). Строк дії патенту на винахід становить 20 років від дати подання заявки.

Патент на корисну модель видають за результатами формальної експертизи (експертизи за формальними ознаками), у ході якої встановлюють лише належність зазначеного у заявці об'єкта до переліку об'єктів, які можуть бути визнані корисними моделями, і відповідність заявки та її оформлення до встановлених вимог. Строк дії патенту на корисну модель становить 10 років від дати подання заявки. [7]

Зазначимо, що до 1.01.2004 р. Державний департамент інтелектуальної власності приймав заявки на *деклараційні патенти на винаходи* зі строком чинності 6 років від дати подання заявки без

проведення кваліфікаційної експертизи, але після набуття чинності Цивільного кодексу України деклараційні патенти на винаходи виведено з обігу об'єктів інтелектуальної власності.

Патент надає його власникові виняткове право на використання винаходу (корисної моделі) за власним розсудом та дозволяти використання винаходу

(корисної моделі) на підставі ліцензійної угоди.

Особа, яка бажає одержати патент на винахід (корисну модель), може подати заявку на його видачу до Державного департаменту інтелектуальної власності на адресу Державного підприємства «Український інститут промислової власності», який приймає, розглядає та проводить експертизу заявок.

Заявку має право подавати будь-яка особа, науково-технічне досягнення якої заявляється як об'єкт промислової власності (винахід, корисна модель, промисловий зразок, товарний знак, знак обслуговування тощо).

Вимоги до складу й оформлення матеріалів заявки, подання заявки визначає Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України №22 від 22.01.2001 р. та зареєстрованими в Міністерстві юстиції України за №173/5364 від 27.02.2001 р. (із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства освіти і науки №154 від 26.02.2004 р. №223 від 14.04.2005 р. Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту №578 від 14.06.2011 р.

Заявка — це сукупність документів, необхідних для видачі патенту.

Заявку складають українською мовою, вона повинна містити:

- заяву про видачу патенту на винахід (корисну модель);
- опис винаходу (корисної моделі);
- формулу винаходу (корисної моделі);
- креслення (якщо на них є посилання в описі);
- реферат.

Наступним етапом у розгляді заявок є публікація відомостей про заявку в офіційному бюлетені. Після державної реєстрації патентів України на об'єкти промислової власності в офіційному бюлетені публікують відомості про видачу патентів. Після публікації відомостей про видачу патенту будь-яка особа має право ознайомитися з його матеріалами. [7]

Тема: ПУБЛІКАЦІЙНА ЕТИКА АВТОРІВ, РЕЦЕНЗУВАННЯ СТАТТІ

Публікаційна етика авторів

У розробці положень видавничої політики та етичних норм редакції керуються рекомендаціями Комітету з етики публікацій - Committee on Publication Ethics (COPE) (<https://publicationethics.org/>).

Згідно з публікаційною етикою, автори мають право подати статтю лише в одне видання. *Ключовою умовою публікації статті є те, що вона ніде не публікувалася раніше.*

У Рекомендаціях EASE (Європейської асоціації наукових редакторів) чітко сказано: «Не копіюйте значні частини ваших більш ранніх публікацій і не посилайте той самий рукопис одночасно в кілька журналів».

Основний обов'язок автора полягає в тому, щоб надати точний звіт щодо проведеного дослідження, прийнятний задля об'єктивного обговорення його значущості.

Автори статей несуть усю повноту відповідальності за зміст статей і сам факт їхньої публікації. Редакції журналів не несуть відповідальності перед авторами і/або третіми особами і організаціями за можливий збиток, викликаний публікацією статті.

Матеріал щодо результатів досліджень, що надходить до редакції, має бути достатньо повним і містити необхідні посилання на доступні джерела інформації, щоб фахівці в цій області могли повторити цю роботу.

Автор повинен цитувати ті публікації, які здійснили визначальний вплив на сутність роботи, що викладалася, та які можуть швидко познайомити читача з більш ранніми роботами, важливими для розуміння цього дослідження. За винятком оглядів, слід мінімізувати цитування робіт, які не мають безпосереднього відношення до цього повідомлення. Автор зобов'язаний провести літературний пошук, щоб знайти і процитувати оригінальні публікації, в яких описуються дослідження, тісно пов'язані з цим повідомленням. Необхідно також належним чином вказувати джерела принципово важливих матеріалів,

використаних у цій роботі, якщо ці матеріали не були отримані самим автором; максимально, по можливості, обмежити само- цитування. [4]

Під час підготовки рукопису до публікації автор повинен інформувати головного редактора щодо споріднених рукописів автора, представлених або прийнятих до друку в інших видавництвах. Копії цих рукописів мають бути надані головному редакторові, і мають бути вказані їхні зв'язки з рукописом, представленим до публікації.

Автор не повинен направляти рукописи, що описують по суті одні і ті ж результати, більш ніж в один журнал у вигляді первинної публікації, якщо тільки це не повторне подання відхиленого журналом або відкликаного автором рукопису.

Автор повинен чітко зазначити джерела всієї процитованої або представленої інформації, за винятком загальновідомих відомостей. Інформація, отримана у приватному порядку, в процесі бесіди, під час листуванні або обговорення з третіми сторонами, не має бути використана або повідомлена в роботі автора без чіткого дозволу дослідника.

Експериментальне або теоретичне дослідження може іноді слугувати основою для критики роботи іншого дослідника. Опубліковані статті у відповідних випадках можуть містити подібну критику. Персональна критика, проте, не може вважатися доречною ні за яких обставин.

Співавторами статті мають бути ті особи, які зробили значний науковий внесок у роботу та розділяють відповідальність за отримані результати. Інші внески мають бути відмічені в примітках або в розділі "Вдячності". Автор, який представляє рукопис до публікації, відповідає за те, щоб до списку співавторів були включені ті і тільки ті особи, які відповідають критерію авторства. У статті, написаної декількома авторами, той з авторів, хто представляє до редакції контактні відомості, документи і листується з членами редакції, бере на себе відповідальність за згоду інших авторів статті на її публікацію в журналі. [4,5]

Корисно створювати статті у співавторстві з іншими вченими, особливо з міжнародними дослідниками, які вже досягли успіху в своїй науковій сфері,

обмінюватися посиланнями на роботи з колегами. Співпраця викликає інтерес серед вчених і підвищує значення дослідження. Це допомагає розширити аудиторію і збільшити показники цитування. Публікація у співавторстві має безліч переваг для кожного вченого і означає спільну роботу кількох авторів над одним науковим дослідженням. Такий вид співпраці дає змогу активно публікувати статті в журналах, які входять до наукометричних баз даних Scopus та Web of Science і розвивати свою дослідницьку діяльність. Рекомендована максимальна кількість вчених у співавторстві не повинна перевищувати 5 осіб.

Автори повинні повідомляти головного редактора щодо будь-якого потенційного конфлікту інтересів, наприклад, фінансових інтересів якої-небудь компанії, на які могла б вплинути публікація результатів, що містяться у рукописі. Авторі повинні гарантувати відсутність контрактних стосунків або міркувань власності, які могли б вплинути на публікацію інформації, що міститься у представленому рукописі.

Рецензування статті

Перед тим, як відправити статтю до редакції непогано було б дізнатися відгуки про неї від своїх колег (зокрема, щодо авторського складу). Наші погляди суб'єктивні: довго працюючи над своєю дослідницькою роботою, ми не бачимо її недоліків. Необхідно ретельно і прискіпливо все перевірити - правопис; повноту посилань (особливу увагу звернути на те, щоб кількість авторів у посиланні була такою, як вказано у первісному джерелі).

Рецензуванню підлягають усі статті, що надходять до редакційної колегії та відповідають тематиці журналу і вимогам оформлення рукописів. Завданням рецензування є сприяння суворому відбору авторських рукописів задля публікації та винесення конкретних рекомендацій щодо їхнього поліпшення. Окремо відслідковується рівень відповідності правилам підготовки статті до видання у науковому журналі. Рецензування рукописів проводиться конфіденційно.

Важливий чинник під час рецензування - унікальність статей. Рецензенти журналів дуже суворо стежать за унікальністю наукових робіт. Стаття не може

бути опублікована кілька разів, оригінальність тексту повинна бути не менше 85%. Якщо цю вимогу не виконати, то в публікації статті вченому буде відмовлено. [4,5]

Рецензенти призначаються редактором.

Треба пам'ятати, що рецензент - це перший читач статті, і автор повинен переконати його, що стаття заслуговує на публікацію. Рецензія на статтю - насправді добра новина, навіть якщо коментарі рецензента різкі та неприйнятні з точки зору автора, проте вони неупереджені та не мають особистого характеру. Якщо у рецензента є зауваження до статті, вона надсилається автору на доопрацювання.

Як внести зміни у статтю:

- необхідно дізнатися про крайній термін задля переробки статті;
- якщо є сумніви щодо правильності розуміння зауважень рецензента, треба уточнити конкретні позиції (питання, моменти, нюанси), проконсультуватися із своїми колегами та співавторами щодо представлених зауважень;
- виправлення треба завершити у вказані терміни;
- додати супроводжувальний лист, у якому пункт за пунктом необхідно вказати, які вимоги (зауваження) рецензента було виконано (якщо ні - то чому) та які зміни було внесено у текст, конкретно відповісти на кожне зауваження рецензента.

Після доопрацювання статті датою надходження вважається дата одержання редакцією її остаточного тексту. Прохання редакції про переробку не означає, що стаття прийнята до друку; після переробки вона знову розглядається редколегією.

Відповідальність за порушення авторських прав та недотримання існуючих стандартів в матеріалах покладається на автора статті. Відповідальність за достовірність наведених фактів і даних, обґрунтованість зроблених висновків та рекомендацій й науково-практичний рівень статті несуть автор та рецензент. [4]

Якщо статтю відхилено, треба, по-перше, дізнатися про причину - редактор або рецензент нададуть пояснення щодо причин відмови, по-друге, змінити на краще матеріал статті та спробувати ще раз; по-третє, не засмучуватися і не здаватися: принаймні один раз відмовляють кожному.

Практичне заняття 7

Тема: ВИБІР НАУКОВОГО ВИДАННЯ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ

Саме наукові журнали мають бути посередником між автором та читачем - потенційним оцінювачем оприлюднених праць. Для повноцінного виконання цієї функції журнал повинен входити до міжнародного кола періодичних наукових видань та бути представленим у відомих системах реферування - базах наукових статей у мережі Internet.

Розглянемо основні пункти, на які необхідно звернути увагу під час пошуку журналу для публікації.

Наукометричні показники видання

Одним із загальноприйнятих критеріїв ефективності роботи вчених, наукових колективів є кількість публікацій у рейтингових, перевірених журналах та кількість цитувань. Якісне видання - це індексація в базах даних, його високі *наукометричні показники*. Перед відправкою до редакції наукової статті, необхідно перевірити, чи індексується певний журнал у відповідних базах даних та звернути увагу на його показники [5, 6].

Сьогодні використовуються такі поняття наукометрії як "імпакт-фактор", "індекс цитування", "індекс Хірша" та інші для оцінки роботи дослідників, наукових колективів, на базі яких будуються рейтингові таблиці вчених, видань, дослідницьких центрів і навіть країн. Вони відображають не тільки кількість, а й якість інтелектуального продукту. Їх умовно можна розділити на дві групи:

- показники "рейтинговості" журналу (імпакт-фактор JCR, SNIP, SJR);
- "нежурнальні" індекси, тобто показники публікаційної діяльності вченого, організації (індекс Хірша, середнє цитування).

Стисло розглянемо кожен із цих показників.

Імпакт-фактор - чисельний показник важливості, інформаційної

значимості наукового журналу (відношення кількості цитувань, отриманих у поточному році, до їхньої кількості за попередні два роки). Щорічно розраховується Інститутом наукової інформації США (Institute for Scientific Information, ISI) і публікується в довіднику JCR (Journal Citation

Reports). Імпакт-фактор розраховується для журналів, що індексуються у базі даних Web of Science (WoS). [5,6]

Індекс цитування - Science Citation Index (SCI, Показчик цитованої літератури) - система Філадельфійського інституту наукової інформації, в основу якої покладено зв'язки між документами за прямими, зворотними та перехресними посиланнями. Система для обчислення містить бібліографічні описи всіх статей з наукових журналів, що входять до переліку JCR. Це прийнятий у науковому світі показник «значущості» праць вченого, який представляє собою число посилань на публікації вченого у реферованих наукових періодичних виданнях. Наявність у науково-освітніх організаціях вчених, які мають високий індекс, свідчить про високу ефективність та результативність діяльності організації в цілому.

Для ранжирування журналів *Scopus* (бібліографічна і реферативна база даних та інструмент для відстеження цитованості, створена видавничою корпорацією Elsevier) використовує свою бібліометричну систему - нормовані показники, що враховують не тільки кількість, але й якість посилань на статті [3,5,6,8].

Автору перед тим, як надсилати статтю до редакції, необхідно поцікавитися, які наукометричні показники має видання.

SJR - SCImago Journal Ranking - найважливіший показник авторитетності журналу за версією Scopus. Розроблений університетом Гранади рейтинг журналів, в якому враховуються не тільки загальна кількість цитувань, але й зважені та якісні їхні показники, такі як авторитетність посилань, тобто наскільки авторитетні журнали посилаються на статті цього видання. SJR позначає середню кількість цитат (за певний рік), поділену на кількість наукових статей, надрукованих за останні три роки

(<http://www.scimagoir.com/iournalsearch.php>)

SNIP - *Source Normalized Impact per Paper* - розроблений в Лейденському університеті професором Х.Ф.Моедом [6]. Цей показник враховує рівень цитувань у кожній науковій галузі й може бути використаний задля порівняння публікацій з різних наукових напрямків. Під час підрахунку *SNIP* використовується показник "потенціал цитування", який враховує кількість цитувань журналів певної дисципліни і ступінь її охоплення науко- метричною базою (<http://www.journalindicators.com/>).

H-індекс - наукометричний показник, запропонований у 2005 р. американським фізиком Хорхе Хіршем з університету Сан-Дієго (Каліфорнія) як альтернатива класичному "індексу цитованості" - сумарному числу посилань на роботи вченого. Критерій засновано з врахуванням числа публікацій дослідника і числа їхнього цитування. Тобто вчений, який опублікував N статей, має індекс h , якщо h його статей отримали не менше h цитувань, інші $(N-h)$ його статей отримали не більше h цитувань (<http://www.scimagoir.com/iournalsearch.php>).

IPP - *The impact per publication* - розраховується як відношення кількості цитувань, наданих за поточний рік, до загальної кількості публікацій за останні три роки. *IPP* досить схожий на відомий імпаکت-фактор журналу. Як і імпаکت-фактор, *IPP* не враховує відмінностей у практиці цитування у різних наукових галузях (<http://www.journalindicators.com/>).

Квартиль - (чверть) Q - це категорія наукових журналів, яку визначають бібліометричні показники, що відображають рівень цитованості, тобто затребуваність журналу науковим співтовариством. Журнали за вузькою предметною областю ранжуються за спаданням відповідного показника: імпаکت-фактор *Journal Citation Reports (JCR)* - для бази даних *Web of Science* та *SCIMago Journal Rank (SJR)* - для бази даних *Scopus*. Отриманий список розділяється на 4 рівні частини. У результаті ранжирування кожен журнал потрапляє в один з чотирьох кварталей: від $Q1$ (найвищий, до якого належать найбільш авторитетні іноземні журнали) до $Q4$ (найнижчий). Система кварталей дає змогу найбільш об'єктивно оцінити якість - рівень журналу незалежно від предметної області

Задля визначення квартиля видання за показником SJR (Scopus) необхідно зайти на сторінку

<http://www.scimagoir.com/iournalsearch.php>.

Процентиль - показує відносне положення журналу у своїй галузі знання. Кожна галузь ділиться на 100 процентилей рівного розміру в залежності від кількості журналів, і кожному журналу присвоюється певний процентиль в залежності від його показника CiteScore. Наприклад, журнал, якому присвоєно процентиль CiteScore 96%, має згідно CiteScore рейтинг не нижче, ніж 96% журналів, віднесених до цієї ж категорії. Тобто журнал входить в 4% найавторитетніших журналів з цієї категорії. Чим вище процентиль, тим вище авторитетність журналу.

Задля визначення квартиля журналу необхідно зайти на сторінку за показником CiteScore

<https://www.scopus.com/sources.uri>.

Сайт видання

Автору перед тим, як надсилати статтю до редакції, необхідно поцікавитися, які наукометричні показники має видання, а також вивчити сайт «відповідного» журналу (сайт журналу «Інфраструктура ринку» - <http://www.market-infr.od.ua>). Обов'язково прочитати розділи «Про журнал» та «Тематичне охоплення журналу», оскільки в ньому розкривається зміст напрямків журналу, переглянути архів журналу.

Уважно прочитати розділ «Для авторів», у якому викладено основні вимоги до оформлення рукописів та документів, які необхідні для подачі.

З'ясувати питання плати за публікацію. Навіть найбільш блискуча робота не цитуватиметься, якщо вона опублікована на непопулярному ресурсі, а публікація на рейтинговому ресурсі вимагає відомих матеріальних витрат.

Усі видання можна поділити на декілька типів.

1. Open Access / Gold Access. З авторів береться певна сума грошей, щоб покрити усі витрати на публікацію. Архів статей в цьому випадку відкритий для читачів безкоштовно.

2. **Subscription-Based Access.** З авторів може стягуватися певна сума грошей аби покрити витрати на публікацію - повністю або частково. Архів журналу закритий для загалу, але може бути доступним за умови платної підписки та/або покупки будь-якої конкретної статті.

3. **Free Access.** Оплата не стягується ні з авторів, ні з читачів. Архів у вільному доступі. У такому випадку видання частіше за всього фінансується певною організацією, в основному, інститутом або університетом.

Інформацію щодо оплати публікації можна знайти у розділі “Про журнал”.

Уникайте журнали, платна публікація в яких рекламується через спам-розсилки.

Треба обрати спосіб подачі статті. Наразі існує два способи відправки статті в журнал: через електронну пошту та з використанням системи подачі.

Наукова стаття - це підсумок виконаної роботи. Тому доцільно вкладати сили в найкращу якість публікованого матеріалу.

DOI - ідентифікатор цифрового об'єкта

Кожне дослідження починається з детального опрацювання наукової та технічної літератури щодо необхідної тематики. З розвитком ІТ технологій та Інтернету докорінно змінилася методологія пошуку відповідної літератури. Задля створення механізму постійно діючих посилань наприкінці 90-х рр. минулого століття було запропоновано використання індексу *DOI* - ідентифікатора цифрового об'єкта (*Digital Object Identifier*), що пов'язаний з посиланнями на веб-сторінки, де знаходяться ці об'єкти або інформація про них. Використання DOI зменшує кількість помилок під час цитування наукових документів, спрощує ідентифікацію об'єктів у процесі індексування базами даних та пошуковими системами, убезпечує від втрати посилань у разі зміни веб-адреси ресурсу. Потужні пошукові платформи, наприклад, Scopus надають можливості пошуку ресурсів за ними.

Найбільш точну ідентифікацію статей з електронних журналів можна отримати, якщо вказати DOI, яким користуються практично всі провідні закордонні журнали задля ідентифікації своїх статей. Система DOI є

міжнародним ISO стандартом (<http://doi.org/>). Тому за наявності у статті DOI його треба обов'язково вказувати, і тоді, коли навіть бібліографічний опис був неточним, посилання на статтю буде однозначно правильно встановлено.

Надає даний індекс науковим публікаціям, книгам, матеріалам конференцій, здійснює управління та регулярно поновлює інформаційну базу даних реєстраційна агенція *CrossRef*, яка працює з 2000 року (<http://www.crossref.org/>). На сьогодні наявність цих ідентифікаторів стає необхідною умовою для включення видання у міжнародні наукометричні бази. Так, включення нових видань до БД Scopus відбувається лише за наявності DOI, на необхідності їхнього застосування наполягають також представники БД Web of Science.

DOI статті розміщується на веб-сторінках резюме, змісту номера та на першій сторінці статті. Приклад формату запису *DOI*: <http://doi.org/10.15407/techned2018.01.017> . [11]

Структура DOI складається з трьох компонентів: *doi*- директорії, префікса і суфікса: <http://doi.org/> - doi-директорія, 10.15407 - префікс, techned2018.01.017 - суфікс. [11, 13]

Префікс - 10.NNNN(N) - чотири або п'ять цифр, що CrossRef присвоює видавництву, яке уклало договір щодо співпраці та сплатило щорічний внесок.

Суфікс - довільна комбінація букв і цифр, яку видавець за певними правилами komponує сам для кожного видання та кожної статті у ньому. В рамках префікса суфікс повинен бути унікальним.

CrossRef рекомендує вказувати DOI з doi-директорією (<http://doi.org/>), таким чином DOI одночасно є гіперпосиланням, що приводить читача до сторінки, де є резюме і посилання на повний текст статті.

Які переваги та можливості отримує автор та журнал, статті якого мають DOI?

Впровадження у практику видання наукової літератури цих ідентифікаторів забезпечило унікальну можливість швидкого пошуку літератури у мережі Інтернет. DOI функціонує як вбудоване посилання, код, що дає змогу

віднайти будь-яку публікацію на будь-якому сайті незалежно від мови первинного посилання, підтримує постійний та надійний зв'язок між публікаціями. Забезпечивши DOI для статей журналу, видавець отримує не лише гарантію того, що читач завжди знайде необхідну статтю. [11, 12, 13]

Реєстраційна агенція CrossRef безкоштовно пропонує програму *Cited-by Linking*, яка дозволяє оперативно отримувати дані про цитування статей журналу, допомагає з'ясувати, хто процитував публікацію, підрахувати кількість цитувань та отримати інформацію щодо документу, який цитує дану публікацію. Редакції, які приєднуються до цієї програми, повинні надсилати у CrossRef пристатейні списки літератури. Дані про цитування статей надходять незалежно від того, чи індексується журнал у WoS/Scopus.

Таким чином, завдяки цифровим ідентифікаторам усі учасники CrossRef є інформаційно пов'язаними. Це забезпечує зростання кількості цитувань кожної публікації. Адже видання, залучене до користування цією системою, бере на себе зобов'язання оприлюднювати усі коди: на нові та архівні статті, а також на усі позиції переліків посилань до статей, опублікованих у журналі.

Використання DOI зменшує кількість помилок під час цитування наукових документів, спрощує ідентифікацію об'єктів у процесі індексування базами даних та пошуковими системами, убезпечує від втрати посилань у разі зміни веб-адреси ресурсу [16]. Потужні пошукові платформи, наприклад, Scopus надають можливості пошуку ресурсів за ними та отримання інформації.

Таким чином, це не мода, а технологічна необхідність і атрибут будь-якого наукового видавця, який працює в Інтернеті та піклується про своїх авторів і читачів.

Згідно з наказом МОН України № 32 від 15.01.2018 р. «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України» до Переліку включаються наукові періодичні видання України, що входять до наукометричних баз Scopus та/або Web of Science (категорія «А») та відповідають певним критеріям, у тому числі кожній опублікованій науковій статті має бути присвоєно міжнародний цифровий ідентифікатор DOI.

Система цитування CrossRef сьогодні охоплює понад 80 мільйонів елементів контенту (статті, книги, дисертації тощо). Цей контент у повному обсязі є зв'язаним, що дає змогу активно використовувати переходи між елементами та зумовлює зростання кількості цитувань. Участь у програмі Cited-by безкоштовна, заохочується реєстраційною агенцією Crossref і Міністерством освіти та науки України.

Нові цитування можуть з'явитися у будь-який момент, тому посилання Cited-by мають бути актуальними, а члени Crossref - регулярно перевіряти нові цитування.

DOI для наукової публікації на сайті агентства CrossRef, подруге, пристатейні списки літератури та встановити статус *OPEN* для посилань. Дізнатися, чи видання виконує цю важливу та копітку роботу, завдяки чому посилання всіх статей журналу мають статус *OPEN* можливо у розділі Participation Report сайту Crossref (<https://www.crossref.org/members/prep/6225>).

Метадані із Crossref використовують різні бази даних. Після того, як видавець підтримав ініціативу Open Citations та передав свої метадані до Crossref, інші бази даних та ресурси можуть використовувати цю інформацію, відтак, видавець розпочинає індексуватися у різних пошукових системах без додаткових зусиль зі свого боку. Перевірити індексування своїх видань у цих ресурсах можна самостійно.

Наведемо перелік основних:

Crossref Metadata Search - пошуковий інтерфейс від самого Crossref, дає змогу здійснити пошук за назвою, автором, DOI, ORCID тощо, а також уточнити отримані результати за типом документа, роком, назвою видання. [7]

Dimensions - платформа від компанії Digital Science, що поєднує базу даних цитувань, пошуковий і аналітичний інструментарій, а також доступ до повних текстів. Дані щодо публікацій (майже 10 млн. документів) та їхні цитування Dimensions отримує, у тому числі, із переданих видавцями метаданих у Crossref.

Lens.org - відкрита платформа, що поєднує інформацію щодо патентів та наукових публікацій (статей, матеріалів конференцій та ін.). Дані для ресурсу

Lens.org отримує від Crossref, ORCID, Microsoft Academic, PubMed, Impactstory, WIPO та ін. Здійснювати пошук у Lens.org можна, зокрема, українською мовою.

I findr - пошукова система наукової літератури від компанії Iscience. Зараз для пошуку через I findr доступні близько 95 млн. документів, а безкоштовний інтерфейс забезпечує пошук різними мовами за усіма метаданими, а також дає змогу уточнювати результати за типом доступу, роком, мовою, тематикою та прізвищем автора.

Scilit - пошуковий сервіс наукової літератури, започаткований китайсько-швейцарським видавцем відкритого доступу MDPI. Дані для ресурсу розробники використовують із Crossref та PubMed.

Open Ukrainian Citation Index (OUCI <https://ouci.dntb.gov.ua/>) - відкритий український індекс наукового цитування, розробку якого у 2018 р. розпочала Державна науково-технічна бібліотека України за дорученням Колегії Міністерства освіти і науки України. Ресурс індексуватиме українські наукові видання, що передають метадані в Crossref задля отримання DOI, та надаватиме інформацію щодо кількості цитувань публікацій на підставі аналізу метаданих тих видань, що використовують сервіс Cited-by та підтримали Initiative for Open Citations.

Серед інших ресурсів, які використовують дані від Crossref: Open Citation Index, Gecko, Kudos, Researchfish, Authorea, PaperHive, SHARE.

Розглянемо, як можна використовувати ці ресурси, наприклад, Dimensions, задля відслідковування цитування публікації. Важливо, що платформа Dimensions сумісна з Crossref, і це дає їй можливість візуалізувати метадані, які містяться в цифрових ідентифікаторах DOI. Якщо стаття журналу має DOI, то вона автоматично довантажуються в Dimensions. При цьому журнал отримує окрему сторінку за рахунок унікального номера в системі. Таке посилання цілком можна публікувати на сайті журналу, наприклад, у розділі «Індексація», тоді за кількома кліками користувачі можуть отримати розгорнуту статистику, список авторів, кількість цитувань та іншу інформацію. Свій ID у системі автоматично отримує і кожен окремий вчений.

Щоб подивитися кількість цитувань конкретної статті, необхідно перейти на сторінку Dimensions Badges (<https://badge.dimensions.ai/#build>) та заповнити таблицю (рис. 3), де вказати DOI статті. У центрі віджета з'явиться цифра - кількість цитувань. Якщо натиснути на кнопку віджета, можна потрапити на сторінку з розширеною статистикою та інформацією про статтю (рис. 4). Вчених цікавлять цитування в інших наукових документах, адже з використанням цих зв'язків можна швидко дізнатися, де і хто зацікавився результатами конкретної роботи. Функціонал Dimensions містить інструмент перевірки наукових цитувань. [11, 12, 13]

Таким чином можна дізнатися, хто, де і скільки разів процитував Ваші статті, а також встановити, хто із науковців був процитований Вами. Платформа містить мільйони записів, має можливість показувати також альтернативні метрики, наприклад, дані щодо популярності статті у соціальних мережах.

Отже, сервіс Cited-by від CrossRef дає змогу науковцям відслідковувати цитування, їхню кількість, вказує посилання на документи, які цю публікацію цитують, використовуючи мета- дані з пристатейної бібліографії видання. Проте слід зазначити, ці дані можуть бути неповними, тому що не всі видавці поки ще приєдналися до цієї ініціативи.

У науковому світі ідентифікація науковця відіграє важливу роль, бо саме з неї починається активна комунікація з вченою спільнотою і потужний розвиток його наукової діяльності. Існування профілю, в якому зазначені усі цінні дані щодо автора, безумовно підвищує його статус та авторитет в науковому просторі.

Імідж вченого залежить від багатьох факторів: публікаційна активність та стабільність, кількість наукового цитування робіт автора, комунікація та співпраця між вітчизняними та зарубіжними колегами. Наявність активних досягнень та високих показників, які можна відслідкувати на особистій сторінці дослідника, допомагає йому впевнено рухатися в його сфері.

Дописувачі наукових журналів повинні рекламувати свої роботи. По-перше, у науковця має бути: один профіль в Scopus; профілі в ResearcherID,

Google Scholar, Researchgate, ORCID [12]. Усім українським науковцям необхідно також розмістити свій бібліометричний профіль у Системі "Бібліометрика української науки" НБУВ <http://www.nbuviap.gov.ua/bpnu/>, "призначеній задля надання суспільству цілісного уявлення щодо стану вітчизняного наукового середовища" .

Науковцям треба уважно перевіряти дані в профілі автора задля правильної індексації у наукометричних базах даних, і, якщо є помилки, намагатися виправити їх, бо це найперше, що може викликати проблеми з індексацією та подальшим цитуванням.

Scopus Author ID

(<https://www.scopus.com/freelookup/form/author.uri>)

Ця система була створена медіакомпанією «Elsevier» разом з базою даних Scopus з метою надійного прив'язування інформації авторів до їхніх публікацій. Профіль науковця базою Scopus створюється автоматично, орієнтуючися на написання прізвища, установи, її адреси. Можливі помилки при транслітерації прізвищ, тому у однієї людини може існувати кілька профілів. Необхідно перевіряти, редагувати та поєднувати свої профілі. У ній базуються всі основні відомості щодо вченого та його наукову роботу. Система створює профіль вченого одразу після публікації першої статті, але, якщо у

науковця немає підписки, він не зможе зайти в кабінет з однією роботою. Лише після видання другої, дослідник потрапить у свій профіль без підписки.

Автор може шукати інформацію за такими даними: ім'я; прізвище; назва, анотації, статті, журналу; ключові слова; ЗВО; країна; місто; мова тощо.

ResearcherID (<http://www.researcherid.com/>) - безкоштовна надбудова від Thomson Reuters, яка дає змогу автору зібрати свої публікації, формувати список власних публікацій та оцінити їхню цитованість за базою Web of Science (WoS), навіть якщо ці статті не були опубліковані у виданнях, що індексуються WoS.

Open Researcher and Contributor ID (ORCID) - відкрита база даних вчених, яка дає змогу науковцю представити всі свої здобутки і науковий шлях, ідентифікує науковця, допомагає відстежувати його публікаційну діяльність,

володіє інформацією про наукову активність вченого. Серед дослідників, видавництв ця система стала дуже популярною. Зареєструватися можна за посиланням <https://orcid.org/>. [9,10,11]

Google Академія - Google Scholar (<https://scholar.google.com.ua/schhp?hl=uk>) дає змогу легко здійснювати пошук необхідної літератури, знаходити дослідження, які найбільш відповідають вашому запиту. До речі, у бібліометричний профіль Google Scholar автор може вносити інформацію щодо будь-яких своїх наукових праць.

ResearchGate (<https://www.researchgate.net/>) - соціальна мережа науковців - є платформою для зручного пошуку колег, презентування власних здобутків, обміну науковою інформацією. Без врахування вказаних моментів автор, а також видання, в яких він публікує свої результати, багато втрачають в "очах" наукової спільноти, залишаються "невідомими". Детальну інформацію щодо реєстрації можна знайти, наприклад, на сайті: <https://openscience.in.ua/researchgate.html>.

Публікація наукової роботи у міжнародній наукометричній базі даних підтверджує факт наукового звершення, з яким вчений зможе ознайомити не тільки своїх колег, а й світову спільноту. Важливим моментом успішної публікації статті у високорейтинговому журналі, що входить в Scopus або Web of Science, є публікаційна активність автора, тому що в процесі рецензування представники рейтингових видань перевіряють профілі вченого в міжнародних базах даних і наявність або відсутність публікацій в профілі буде відігравати вирішальну роль у прийнятті статті журналом або ж у відмові в публікації. [13]

IV. ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Під час практичних занять передбачається проведення модульного контролю для студентів денної форми навчання, тобто перевірка рівня засвоєння навчального матеріалу кількох або всіх тем дисципліни.

Метою проведення роботи є перевірка рівня засвоєння навчального матеріалу студентами. У зв'язку з цим модульний контроль включає перевірку питань, які охоплюють усі теми дисципліни. Контрольна робота складається з теоретичних питань та тестів за розглянутими темами курсу, включаючи самостійну роботу студентів.

Контрольна робота проводиться перед плановими атестаціями студентів.

Засоби тестового контролю застосовуються при проведенні поточного контролю на практичних завданнях.

Семестрову атестацію студента проводять за результатами підсумкового значення рейтингу з дисципліни. Рейтингова оцінка (RD), семестрова атестація з якого передбачена у вигляді заліку, формується як сума всіх рейтингових балів і складає 100 балів.

Рейтинг студента з дисципліни складається з балів, що він отримує за:

- виконання контрольних робіт (5 експрес-контролів на семінарських заняттях);
- роботи на 9 семінарських заняттях
- виконання модульної контрольної роботи (МКР).

2. Критерії нарахування балів.

2.1. Експрес-контрольні роботи оцінюються із 5 балів кожна:

- «відмінно» – повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) – 5 балів;
- «добре» – достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації) або повна відповідь з незначними неточностями – 4 балів;
- «задовільно» – неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та незначні помилки – 3 бали;

– «незадовільно» – відповідь не відповідає вимогам до «задовільно» – 0 балів.

2.2. Семінарське заняття оцінюються із 5 балів:

– «відмінно» – творче розкриття одного з питань, вільне володіння матеріалом – 5 балів;

– «добре» – глибоке розкриття одного з питань дискусії – 4 бали;

– «задовільно» – повне розкриття одного з питань дискусії – 3 бали;

– «достатньо» – активна участь у роботі семінару – 2 бали;

– два найкращих студента можуть додатково отримати + 1 бал.

2.3. Модульна контрольна робота оцінюється із 40 балів за такими критеріями:

– «відмінно» – творчий підхід до розкриття проблеми – 40-36 балів;

– «добре» – глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція – 35-30 балів;

– «задовільно» – обґрунтоване розкриття проблеми з певними недоліками – 29-24 бали;

– «незадовільно» – завдання не виконане, ДКР не зараховано – 0 балів.

Наявність позитивної оцінки з МКР є умовою допуску до залікової контрольної роботи.

2.4. Залікова контрольна робота оцінюється із 60 балів. Контрольне завдання цієї роботи складається з трьох запитань.

Кожне запитання оцінюється з 20 балів за такими критеріями:

– «відмінно» – повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації), надані відповідні обґрунтування та особистий погляд – 20 - 18 балів;

– «добре» – достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації), що виконана згідно з вимогами до рівня «умінь», або незначні неточності) – 17...15 балів;

– «задовільно» – неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації, що виконана згідно з вимогами до «стереотипного» рівня та деякі помилки) – 14...12 балів;

– «незадовільно» – незадовільна відповідь – 11...0 балів.

3. Умовою позитивної першої атестації є отримання не менше 27 балів, другої атестації – отримання не менше 45 балів за умови зарахування МКР.

4. Сума рейтингових балів, отриманих студентом протягом семестру, за умови зарахування МКР, переводиться до підсумкової оцінки згідно з таблицею (п.6). Якщо сума балів менша за 60, але МКР зараховано, студент виконує залікову контрольну роботу. У цьому разі сума балів за виконання МКР та залікову контрольну роботу переводиться до підсумкової оцінки згідно з таблицею п. 6.

5. Студент, який у семестрі отримав більше 60 балів, але бажає підвищити свій результат, може взяти участь у заліковій контрольній роботі. У цьому разі остаточний результат складається із балів, що отримані на заліковій контрольній роботі та балів з МКР.

6. Таблиця переведення рейтингових балів до оцінок:

Бали	Оцінка
100...95	Відмінно
94...85	Дуже добре
84...75	Добре
74...65	Задовільно
64...60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
ДКР не зараховано	Не допущено

У.НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

1. Вернигора Н. М. Написання сучасної наукової статті. Методичні рекомендації / Н. М. Вернигора ; Київ. Ун-т ім. Бориса Грінченка, Гуманітарний ін-т. – Київ : Білий Тигр, 2015. – 28 с. 4. Методологія наукових досліджень [Електронний ресурс] : навчальний посібник / В. С. Антонюк, Л. Г. Полонський, В. І. Аверченков, Ю. А. Малахов ; НТУУ «КПІ». – Київ : НТУУ «КПІ», 2015. – 277 с.
2. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. Стандарт України. – Вид. Офіц. – [Уведено вперше ; чинний від 2016-07-01]. – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 17 с.
3. Городжа Л.В. [DOI - рішення проблеми визначення розташування електронної публікації в Інтернеті](#). *Технічна електродинаміка*. 2018. № 2. С. 95-96.
4. Городжа Л.В. Наукова стаття: як написати та опублікувати у рейтинговому виданні. Методичні рекомендації Київ: Ін-т електродинаміки НАН України. 2020. 48 с.
5. Міжнародні стилі цитування та посилання в наукових роботах [Електронний ресурс] : методичні рекомендації / автори-укладачі: О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець ; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. ВоскобойніковаГузєва, Я. Є. Сошинська, О. М. Бруй ; Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» ; Українська бібліотечна асоціація. – Київ : УБА, 2016. – 117 с.
6. Назаровець С., Борисова Т. Відкритий доступ до наукових цитувань. Практичний посібник: [препринт]. К.: ДНТБ України, 2019. 33 с. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.2554825>
7. Основи наукових досліджень [Текст] : навч. Посіб. / Н. В. Гнасевич, (Чолач) Т. В. Гончарук, М. І. Гурик [та ін.] ; за заг. Ред. Т. В. Гончарук (Чолач). – Тернопіль : Крок, 2014. – 273 с.

8. Оформлення списку використаних джерел [Електронний ресурс] / Науково-технічна бібліотека ім. Г.І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» – Режим доступу до ресурсу: <https://www.library.kpi.ua/oformlennya-spysku-vykorystanyh-dzherel/>
9. Тихонкова І.А. DOI (Digital Object Identifier) - обов'язковий елемент сучасного наукового видання. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. 2013. Вип. 8. С. 68-75.
10. Тихонкова І. Де і чому втрачає український вчений? Як запобігти втратам наукометричних показників. <https://biph.kiev.ua/images/a/aa/29-10-201>
11. DOI: <https://doi.org/10.15407/techned2018.02.095>
12. Dimensions, підрахунок цитувань, виджет для OJS. URL: <https://openscience.in.ua/dimensions-ojs-widget.html>
13. GOOGLE Академія для науковців : практич. посіб. / упорядник М. А. Назаровець. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2016. – 31
14. Mack C. A. How to Write a Good Scientific Paper / Chris Mack. – Washington: SPIE, 2018. – 124 p.
15. Бізнес-планування підприємницької діяльності : навч. посіб. / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак, Р. Р. Білик. Чернівці: Технодрук, 2019
16. Воропай Н.Л., Герасименко Т.В., Кирилова Л.О., Корсун Л.М., Мацкул М.В., Мальцева Є.В., Михайленко А.В., Орлов Є.В., Чернишев В.Г., Чепурна О.Є., Шинкаренко В.М. (за заг. редакцією Мацкул В.М.) Економіко-математичні методи та моделі: Навчальний посібник.- Одеса: ОНЕУ, 2018.- 404 с.
17. Гребельник О.П. . Основи зовнішньоекономічної діяльності. 3-тє видання перероблене та доповнене: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008.
18. Дунська А.Р. Зовнішньоекономічна діяльність: теорія і практика: Навч. пос. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 688 с

- 19.Киричок О.В. Застосування інструментів стратегічного управління в аналізі діяльності місцевого центру правової допомоги. Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. Випуск 17. Частина 1. 2016. С. 87-89
- 20.Корягіна С.В. , Корягін М.В. Маркетинговий аудит. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2014. – 320 с.
- 21.Міжнародний бізнес: навч. посібник. / під заг. ред. Т. В. Орехової. – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. – 425 с.
- 22.SWOT-аналіз соціо-економіко-екологічного стану підприємств : конспект лекцій / укладач І. Ю. Аблєєва. Суми : Сумський державний університет, 2020. 233 с.
- 23.Козик В.В., Панкова Л.А., Карп'як Я.С., Григор'єв О.Ю., Босак А.О. Зовнішньоекономічні операції і контракти: Навч. посібн.-2-ге вид., перероб. і доп. К.: Центр навчальної літератури. 2004. 608 с.
- 24.Eden L. Research Methods in International Business (JIBS Special Collections). Palgrave Macmillan. 2020. 525 p.